

Előretölt

helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

5 Patyi Szilárd
tárcája

12 Lovas Ildikó és
Verebes Ernő
ikernovellája

14 Interjú Mezei
Szilárd
zeneszerzővel

2018. december 15. I. évfolyam 3. szám

vezérvess

Bogdán József

Fehértemplom tél

Kiölti nyelvét a harang, dél van, ebédelünk

Látjátok feleim, mik vagyunk,

A messenger és a skype rabjai vagyunk.

Meggyötört szemeinkben a világháló

Születésnap tortákat, kivégzéseket, recepteket

Tárol precíz pontossággal, és megjegyzi feleink

Halála napját is örömködő gyertyákkal.

Ezek vagyunk mi, feleim, leskelődő gyermekek,

Egy isteni unalmas dokumentumfilm ingyen

Statisztái.

látószög

ISTEN, EMBER, ÉLET - ÁTÖLELSZ?

Fodor István

Föllépésre várva, cigarettánkat szívva álldogáltunk a kis falu művelődési háza előtt, és megkérdeztem tőle, hogy jól érzed itt magad? Arra számítottam, hogy egy kevés híján színmagyar településen, ahol van kinek misézni, könnyedén közösségre talál és otthonra lel a pap. Ő mégis azt válaszolta, hogy tudod, ha ki-megyek az utcára, itt fölkapják a fejüket az emberek, hogy „nézd, a pap”. Pedig a pap is ember.

Bogdán József korábban is, később is meg-megemléltette: gyakran érzi azt, hogy a papot nem nézik embernek, pedig ő is lehet beteg, szomorú, szerelmes. Alighanem félreérti a távolságtartást, mert inkább többnek, mint „közönséges halandónak” tartják azt, aki az istenhitet terjeszti az emberek között. A számos településen végzett egyházi szolgálata alatt a tanításai talán mégsem jutottak el annyi emberhez, mint a versei. Másutt és másik

papköltőnek a följobbvalója azt mondta, nem jó az, ha egy pap költő is, mert a költők túlságosan átélnek az e világi dolgokat. De lehet-e nem átélni, amit ő megélt? Nézni a gyerekkori éhhalál árnyékában, hogy mások hogyan esznek; az édesanyát nem ismerve elszenvedni a nevelőszülők mostohaságát, üres templomban misézni, idegen nyelven ígét hirdetni, túltenni magát vagy megbékélni cigány származásával: „Nyelvében él a nemzet, / cigány volt, aki nemzett, / és cigány volt, aki szüült, megcsókolt, aztán kihűlt. / Hol élek, nincs már magyar, / éles és dupla kanyar, / mit bevenni nem lehet, / a pap most szerbül temet.”

Mert legújabb állomáshelyén, Fehértemplom az utolsó magyart ő temette el, keresztelő és esketés sem volt itteni szolgálata alatt, csak temetés. A környező falvakban, ahol cseh a liturgia nyelve, csupán röviden szól tiszteletből a megboldogult

anyanyelvén, javarészt szerbül hangzik el a szertartás, mert a csehek is elhagyták anyanyelvüket, bár amikor az istentiszteleten a templomban a szeretlek szót cseh nyelven ejtette ki, megtapsolták...

Azt vallja, hogy leghitelesebben a saját életéről tud írni. Költészete összeforr papi hivatásával: mert ki tudhatná más, mit érez a pap, amikor keresztel vagy amikor temet, hogy miként látja a kisbabát Isten mosolyát, amikor a keresztségben fejére csurran a víz. Nagy papi lelki erő szükséges az elviselt kínok általa is hirdetett megbocsátásához, hogy verseiben ne legyen gyűlölet, még neheztelés sem igazán. Maga mondja: rájöttem, hogy a megsemmisítő szavak mellett vannak balzsamos, lelkesítő és hívogató szavak is, s nincs olyan bűn, amit nem volna szabad megbocsátani. Így lett verseinek meghatározója az emberek szeretete és az emberi méltóság tisztelete. Szerepjátás nélkül

ír, „hogya az ember a tükörbe néz, ne kelljen azt mondania magáról, hogy végighazudta az életét”.

Cigányok, magyarok, csehek, kitelepített németek sorsán tépelődik – nem is kívülről – abban a kisvárosban, ahol Herczeg Ferenc gimnáziumba járt.

Egy évvel ezelőtt díjátvétél alkalmával így nyilatkozott: „Azt szeretném közvetíteni, hogy nem szabad soha elveszíteni a reményt, sőt reménykedni kötelező épp ott a déli részeken, a román határtól öt kilométerre, ahol már nem lehet magyar újságot se venni, magyar szót se hallani, de azért vagyok ott – és erre büszke vagyok –, hogy ne aludjon ki teljesen a láng.” Ehhez olyan erénynek is a birtokában kell lenni, ami szépnek tudja láttatni azt, ami romos.

Ugye átölelsz engem, Istenem, / ha ideje jó az ébredésnek? / A sirály hirtelen felrepül, és / örül az örök égi létnek.”

novella

STORNÓ

Bordás Győző

Szokatlanul nagy robajjal érkezett egy te-rep-járó a kiadóház bejárata elé, amelyből három terepszínű egyenruhás ugrott ki, s csapták be maguk mögött a kocsijait.

– Megint jönnek valakiért – szólt be Aranka, a titkárnő az igazgatónak.

– Nem először – válaszolta Géza, az igazgató.

Közben már csörrent is a titkárnő telefonja, a portás jelentette, az igazgatót keresik személyesen, s ő irányította a jövevényeket az első emeletre. De alighogy Aranka letette a telefont, s benyitott a tágas igazgatói szobába, hogy közölje, mit üzent a portás, már ott termettek, a zajból ítélve bakancsukkal rúghatták be az előszoba ajtaját, s félrelökve a titkárnőt, meg is kérdezték:

– Itt van az igazgató? A Géza?

– Itt vagyok – felelte ő. – Mi járatban vannak?

A legmagasabb beállt az ajtóba. Feje szinte súrolta a felső félfát, terpeszbe állt, majd karjaival megtámasztotta az ajtófélfá mindkét oldalát, mintegy jelezve, ide most se be, se ki senki.

A másik kettő kezében gumibot volt, jókora, nem is olyan, mint amit a rendőrájárók oldalán látni, hanem talán háromszor akkora vagy éppen bikacsökre emlékeztető, amelyet az igazgató eredetiben sosem látott, de olvasott arról, hogy bizony hosszú és vastag.

Az alacsonyabb, tömzsi alak azonnal leült a háromszög alakú igazgatói asztal egyik foteljébe, és valami papírt csörge-dzsettetett, a másik, a korpulensebb pedig, azzal a bizonyos bikacsökszerűséggel az asztalra csapott, hogy az ott heverő néhány iratlap szinte föl is libbent.

– Adod vagy nem? – tette föl azonnal tegeződve a fenyegető kérdést az íróasztala mellett álló igazgatónak.

– Mit? Vagy kiket? – kérdezett vissza, nyilván arra gondolva, hogy tucatjával írt alá bizonylatot, hogy kéri a hatóságokat, ezt vagy azt a munkást ne hívják be a tartalékosok állományába, mert nélkülik nem jelenhetne meg az újság, leállna a termelés a nyomdában, akadozna az elosztóhelyek ellátása...

Ötszáznál is több munkása volt a cégnek, fele férfi. Ki tudja, kit keresnek, villant át az agyán az igazgatónak. De megnyugtónak tartotta, hogy nem halálhírrrel jönnek. Igaz, akik akkor gyász hírral érkeztek szülőkhöz, nagyszülőkhöz, munkahelyre, nem vittek magukkal gumibotot, s oldalukon nem díszelgett pisztolytáska.

– Azt kérdezem, adod-e a tehergépkocsit, vagy sem? – csapott dühösen immár másodszer az asztalra gumibotjával.

– A tehergépkocsiról lenne szó? – s abban a pillanatban valami megnyugvást érzett, merthogy nem embert keresnek. Legvalószínűbbnek ugyanis az tűnt, hogy határon átszökötten kereshetnek, merthogy a cégből is, nem egy ember választotta már a zöldhatárt, nem törődve munkahelyével. Mert ekkor már külföldre csak a nők és a hatvan éven felüli férfiak mehetek engedély nélkül.

– A tehergépkocsiról? – ismételte meg. – Arról az egyről, amely még megmaradt? Mert egy TAM eltűnt még két héttel ezelőtt, a másik másfél tonnásat a múlt héten beszolgáltattuk a szolgálati Fiat 132-sel együtt. Hát mit akartok még?

– Azt a másfél tonnásat, amelyet nem adtok.

– Hívjátok föl Popović ezredet a helyőrségeitekben, mert én ezt az ügyet már tegnap letárgyaltam vele! Itt a telefon – s mutatott az asztalon levő három készülék egyikére.

A gumibotos arcára most valami furcsa fintor ült, márhogy ő telefonáljon annak az embernek, akitől a végrehajtandó parancs érkezett?

– Na, tessék! Mire vársz?

A fehér asztalon hagyva gumibotját, bátortalan mozdulattal tett néhány lépést, emelte föl a kagylót, míg a fotelben ülő diktálta a számokat. Vaskos középső ujjával tárcsázott. Cserepes volt ez az ujj, mint a lakatosoké vagy kovácmestereké. Lát-szott, nincs a telefonáláshoz szokva, tömpe ujjával ormótlanul tekerte a tárcsalapot, majd, mert foglaltat jelzett a szám, újból és újból próbálkozott. Közben már káromkodott is. Dialektusából Géza megállapította, nem a mi vidékünkéről való. De most hagyta, ránduljon össze szemöldöke, feszüljenek meg arcizmai, hogy végül egész teste megfeszüljön. Erős karjával végül is birkózzon a kis készülékkel, amelyet már legszívesebben a földhöz vágott volna. Eltartott ez jó néhány percig, a másik két katonai is unta már e tehetetlen vergődést, a dulakodást a telefonnal, hogy nem és nem jön be a vonal egy istenért sem.

– Állandóan foglalt – szólt tehetetlenül társaihoz. Géza vette a másik készüléket – az úgynevezett forródrótost –, belepörgetett egy négyjegyű számot, s pár pillanat múlva már jelentkezett a tárcsázott szám.

– Itt Géza igazgató beszél a kiadóból, Popović ezredet kérem.

– Én vagyok, tessék.

– Itt van három embere, s követelik azt a tehergépkocsit, amelyről már tegnap megállapodtunk, marad a cégben. De ezek az emberek itt fenyegetőzve követelik, s azonnal vinnék. Engem pedig szinte fogva tartanak a saját irodámban.

– Mi, miről is van szó? Ja, ja, da, da, értem már. No, adja csak át a kagylót, hogy beszéljek velük!

A gumibotosal beszélt. Beszélgetésükben Géza füléhez csak hangfoszlányok jutottak el, de azt hallotta, miként kap fejmosást, s miként puhul ez az izmos test, s omlik össze benne, ha nem is egy világ, de az illúzió, hogy ő a hazafias cselekedetében szidást kap, ama bizonyos „strego” (szigorúan) miatt.

– Hát mit ír azon a végzésen? – szólhatott a túloldali kérdés, mert a telefonáló odaszólt a társának: – No, mit ír rajta? Az is csak azt olvasta ki: „сроро”. – No, nézzétek meg jobban, szólhatott az újabb utasítás, mert immáron silabizálva a kézzel írt szöveget, ezt olvasták ki: „срорно”.

– Nem azt írtam oda, hogy „strego”, hanem „storno”. Érted? Megértettétek? És azonnal jöjjetek vissza.

Az ajtóban álló is nyilván érezhette, hogy itt valami félreértésről lehet szó, mert lassan le is engedte kezét, s nem támasztotta olyan határozottan a félfákat.

A vonal túlsó végéről kapott parancs szerint, az erőszakosabb gumibotos még visszaadta a kagylót az igazgatónak, akitől az ezredes elnézést kért, és közölte vele, hogy a fővárosi parancsnokságon is elbírálták kérvényét, és megkapta az engedélyt, hogy egy hétre fölutazhasson a budapesti könyvfesztiválra.

KI VÁLTOTTA LE BÍRÓ KÁROLYT?

Patyi Szilárd

Dr. Bíró Károly 1902 és 1918 között volt Szabadka Szabad Királyi Város polgármestere. Az elemi- és középiskolát szülővárosában, Szabadkán végezte el, majd Budapesten jogot tanult. 1887-ben jogi doktorátust szerzett. 1889-ben letette az ügyvédi vizsgáját, majd Szabadkán ügyvédi irodát nyitott, és bekapcsolódott a város közéletébe. Az 1901-es országgyűlési választásokon már a Nemzeti Párt vezetőjeként szállt harcba az egyéni mandátumért, de alulmaradt Vojnich Sándorral, a Szabadelvű Párt jelöltjével szemben. 1902 decemberében foglalta el szülővárosa polgármesteri székét, miután hívei adósikkasztás ürügyén kieszközölték Mamusich Lázár leváltását, aki tizennyolc évig állt a város élén. Bíró Károly polgármestersége alatt nyerte el a város szecessziós arculatát. 1908 és 1912 között készült el Szabadka büszkesége, a városháza. A városházával egy időben felépült a palicsi fürdőegyüttes is a női fürdővel, a nagy terasszal és a víztoronnyal. Bíró Károly tizenhat év után, 1918-ban, mint az utolsó magyar polgármester, távozott Szabadka éléről. E tény miatt sokan azt gondolhatják, hogy a bevonuló szerb csapatok mozdították el hivatalából. A helyzet azonban ennél sokkal bonyolultabb. Ahhoz, hogy távozásának körülményeit megértsük, a száz évvel ezelőtt lejáratott öszirózsás forradalom szabadkai eseményeit kell felelevenítenünk.

Szabadka a forradalom viharában

Az I. világháború végére Magyarország teljesen kimerült. Leálltak a gyárak, akadózott a közellátás, a városi életet pedig éhínség sújtotta. A magyar társadalom a változásokat követelő ellenzéki pártok mögé sorakozott fel. 1918. október 24-én Budapesten, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt, a Függetlenségi és 48-as Párt és a Polgári Radikális Párt Károlyi Mihály vezetésével megalakították a Magyar Nemzeti Tanácsot, és követelték a béketárgyalások megkezdését, egy önálló Magyarország megteremtését, valamint mélyreható demokratikus reformok bevezetését.

A Nemzeti Tanács pártjai Szabadkán is megalakították helyi szervezeteiket. Kivétel ez alól a szociáldemokraták voltak. Ez a tömörülés a szakszervezetek és egyesületek révén a századforduló óta képviseltette magát városunkban. Október 20-án a dr. Mukits Simon vezette szabadkai Függetlenségi Párt csatlakozott Károlyi pártjához, így hozva létre a Függetlenségi és 48-as Párt helyi szervezetét. A város polgári radikálisai október 27-én gyűltek össze, és alakították meg a Polgári Radikális Párt helyi szervezetét. A párt egyik vezéralakja dr. Havas Emil volt, aki nem mellesleg a Bácskai Hírlap felelős szerkesztője is volt egyben. Így az akkori legszínvonalasabb és legolvasottabb szabadkai napilap, ezekben a sorsdöntő napokban, a polgári radikális gondolatokat és a forradalmi eszméket közvetítette olvasói felé. Másnap, október 28-án, Budapesten a Lánchídon a karhatalom belelőtt abba a tömegbe, amely Károlyi Mihály miniszterelnöki kinevezését követelte. Ezzel tört az öszirózsás forradalom.

Október 31-én reggel Szabadkán elterjedt a hír, hogy a fővárosban győzött a forradalom. Az események hatására Szabadka Város Tanácsa, Bíró Károllyal az élen rendkívüli ülést tartott a városházán, és határozatban mondták ki, hogy a város

Dr. Bíró Károly, minden idők legsikeresebb polgármestere

is csatlakozik a Magyar Nemzeti Tanácshoz. A határozatot Bíró Károly felolvasta a városháza tanácstermében összegyűlt tisztviselőknek, akik szavait óriási éljenzessel fogadták. Ez után a városi tanács táviratban tudatta a Magyar Nemzeti Tanáccsal, hogy Szabadka vezetősége elfogadja a Nemzeti Tanács programját, és csatlakozik hozzá.

Ezzel elvileg Szabadkán győzött a forradalom, de a nemrégiben alakult ellenzéki pártok helyi vezetői nem elégedtek meg ennyivel. Délután Havas Emil egyeztetett a Károlyi-párt helyi vezetőjével, Mukits Simonnal, és a szintén Károlyi-párti Ács Jenővel közösen érintkezésbe léptek a szociáldemokratákkal és a vasutas szakszervezet vezetőivel, és megegyeztek, hogy létrehozzák a város Nemzeti Tanácsát. Az alakuló ülést, Mukits Simon elnöklésével, még aznap este hét órakor megtartották a Korzó Mozi épületében. Másnap létrehozták a Nemzeti Tanács végrehajtó bizottságát, amelynek elnökéül Mukits Simont, jegyzőéül Ács Jenőt választották meg. A végrehajtó bizottság november 2-án már a városházán tartott értekezletet, és megkezdte a hatalom átvételét a városban. Közölte a posta- és távírdahivatalal, a villany- és gázgyárral, hogy átveszik felettük a rendelkezési jogot. Hajek ezredes állomásparancsnokot felszólították, hogy rendelje alá magát a végrehajtó bizottságnak. Mivel Hajek ezt nem tette meg, leváltották, és Szokoly Pál alezredest nevezték ki állomásparancsnoknak.

„Nem magyar az, aki széthúz”

A forradalmi események hatására az a helyzet állt elő, hogy Szabadkán két helyi hatalmi szerv működött egymás mellett: a hatályos törvények szerint működő törvényhatósági bizottság és a forradalom újonnan létrejött testülete, a Nemzeti Tanács. A fenntarthatatlan állapotot a Nemzeti Tanács is felismerte. Ezért november 2-án a tanács tagjai arra kérték meg Bíró Károlyt, hogy hívja össze a törvényhatósági bizottság közgyűlését, amit a polgármester még aznap délelőtt meg is tett. A közgyűlés azonban nem a szokvá-

nyos keretek között ült össze. A törvény szerint a közgyűlést a főispánnak kellett volna vezetnie. E helyett Mukits Simon foglalta el az elnöki széket. Az emelvényen pedig a városi tanács tagjai helyett a Nemzeti Tanács képviselői ültek le. Bíró Károly azonban nem sérelmezte az előállt helyzetet. Magyarország válságos bel- és külpolitikai helyzetét felismerve inkább összefogást szorgalmazott a város politikai szereplői között.

„Súlyos vészterhes idöket élünk, s most minden válaszfalnak le kell dőlni, mert a lét és nem lét kérdése szakadt ránk. Mindenkinek, minden magyarnak össze kell tartania, mert nem magyar az, aki széthúz. Nemzetiség és valláskülönbőség nélkül össze kell fogni, hogy megvédjük hazánkat otthonainkat és Szabadka békéjét” – hangsúlyozta Bíró Károly a közgyűlésen elmondott beszédében. Hogy szavainak nyomatékot adjon, kezét nyújtott Mukits Simonnak, régi politikai ellenfelének.

Bár Mukits Simon elfogadta Bíró Károly békejobbját, a polgármester szavai süket fülekre találtak. A közgyűlés után a Nemzeti Tanács elkezdte a „rég rendszer” képviselőit eltávolítani a városi hivatalokból. Sőt, a tanács még egy kormánybiztos kinevezését is kérte a Károlyi-kormánytól a „múlt bűneinek, mulasztásainak s visszaéléseinek feltárására”. A kormány

Mukits Simon, a szabadkai Nemzeti Tanács elnöke

dr. Pleszkovich Lukácsot bízta meg ezzel a feladattal. Ezen felül a kormány menesztette dr. Balogh Ernőt, Szabadka főispánját, aki 1917. szeptember 1-jétől töltötte be ezt a tisztséget, és helyébe szintén Pleszkovichot nevezte ki. A kormánybiztos, és egyben új alispán Bíró Károly régi ellenfele volt. 1902-ben Mamusich Lázár védelmére kelt, amikor Bíró Károly elérte lemondását.

A kormánybiztosi kinevezés hatására Kiss József, tiszti főügyész és Janiga János, a hadigondozó hivatal elnöke benyújtotta lemondását a Nemzeti Tanácsnak. November 7-én Bíró Károly is megtette ugyanezt. Lemondó levelében lépését azzal indokolta, hogy „a 16 évi polgármesteri működés, de főleg az utolsó 4 év felelősségteljes idegölő munkája és izgalma” megviselte idegeit. Bíró Károly azonban lemondását tüntetőleg nem a forradalom szervének, a Nemzeti Tanácsnak nyújtotta be, hanem a törvényhatósági bizottságnak, annak a testületnek, amelytől tizenhat évvel azelőtt a kinevezését kapta.

Pleszkovich Lukács november 10-én különvonattal érkezett meg Budapestről Szabadkára, majd másnap november 11-én a törvényhatósági bizottság rendkívüli közgyűlésén foglalta el hivatalát. Ezen a közgyűlésen vitatták meg Bíró Károly lemondását. A leköszönő polgármester az ülésen már nem jelent meg. Az ott uralkodó állapotok miatt ezen nem csodálkozhatunk.

„[...] Gergely József dr. jegyző felolvasta a polgármester lemondó levelét, amelyet pár nappal ezelőtt közöltünk.

A felolvasást gúnyos közbeküldések zavarták állandóan.

– Ha beteg az öndicsérő, menjen szanatóriumba – harsoga az ősz Takács Antal.

– Alá van-e írva, hogy udvari tanácsos – kíváncsiskodott egy másik süvítő hang.

Mindenki közbeszólt, kiabált. Nagy volt a lárma. A közgyűlési terem egy pillanatra a Wekerle tragikus bukása előtti parlamenti üléshez hasonló. Az új főispán kezében gyakran megszólal a csengő” – olvashatjuk a Bácskai Hírlap korabeli tudósítását a közgyűlésről.

A városi tanács azt javasolta, hogy a polgármester érdemeire való tekintettel nyugdíjigény jogosultság mellett fogadja el a közgyűlés a lemondást, valamint Bíró Károlyt részesítsék jegyzőkönyvi dicséretben. Ekkor Mukits Simon szólalt fel, aki néhány napja még elfogadta a polgármester békejobbját. Azzal vádolta meg Bíró Károlyt, hogy elmenekült a közgyűlés kritikájára elől. Szerinte jutalmat és elismerést nem érdemel, ezért nem fogadta el a tanács javaslatát, és azt indítványozta, hogy a lemondást egyszerűen csak vegyék tudomásul. Pleszkovich szavazásra bocsájtotta a kérdést. A polgármestert dicsérő tanácsi indítványra alig öten-hatan szavaztak. A lemondást tudomásul vették. Két nappal a viharos közgyűlés után, november 13-án este szerb katonákat szállító vonat futott be a szabadkai pályaudvarra. A szerb csapatok ellenállás nélkül vették birtokba a várost.

Bíró Károly polgármestersége méltatlanul, szidalmak és gúnyolódások közepette, minden elismerés vagy dicséret nélkül ért véget. Úgy vette át „Európa legnagyobb falujának” irányítását, hogy amikor távozott, egy szecessziós várost hagyott maga után. „Hálából” még a nyugdíjat is megtagadták tőle. Ezt a hibát csak az utókor teheti jóvá úgy, hogy gondosan ápolja Bíró Károly emlékét, ahogy azt kortársai száz évvel ezelőtt nem voltak képesek megtenni.

vers

Antalovics Péter

poszt-polisz

halk zúgással kezdődött az új időszámítás.
a testeken remegés futott végig, s a mámorban
alig néhányan vettük észre a változást.

mire eszméltünk, előtött a habzó kényelem.
a bizsergésbe feledkezett arcokon élvezet
csillogott, a vágy eluralkodott az érzékeken.

biztos cél híján belekapaszkodtunk az anyagba.
az idő nélküli álomban nem fáradtunk el –
épp csak fájdalomunk nyúgta lett elragadva.

századok múltak el érintetlenül. a szabályosra
épített utcákat, kövezett tereket benőtte a gyom,
és súlyos pára ereszkedett az egész városra.

ám ez már alig zavart valakit. mind kevesebb
mozgásra volt szükségünk, az élményhez elég
lett a képzelet, s csak ritkán láttunk hevesebb

alakokat. ezek mindig gyanúsak tűntek.
sokukat számúzte a tanács, s akik maradtak,
talán tovább hódoltak a vad kétely-bűnnek.

azt beszélték, a falon kívüliek mind vakok lettek.
idegen isteneik előtt hódolva bolyongtak,
mint a lélek, akit ismeretlen földre vetnek.

minden józan elmében szétárad a nyugalom.
vizeinken kedvező szél fúj, idegen hajó sehol,
s távol felsejlik a világ végéig tartó uralom.

epilógus
mindenkor

I.
végül a nyelv is meghal.
az emlékek nem idézik fel
a helyes időrendet.
nincs mire hagyatkoznom.

II.
azt hiszem, így vesztettem el
az irányítást saját
sorsom felett. csak úgy jött
egyik mozdulat a másik után.
megrepedt a burok.
végül elhal a nyelv is.

III.
nincs múlt, jelen vagy jövő,
csak a mindennapos robbanás –
koponyám körül tágul
a tűrőképesség.
meghal végül a nyelv is.
hogyan mondhatnám el
az embereknek, akik nincsenek,
hogyan bennem nincsenek?

IV.
majd jön a hajnal, hűvös
fényvel. száguldó villanás,
józan ítéletek. így ébreszt az álom –
milyen történetet meséljek,
ha a történet, mint a kő,
ellenáll a mesének? hosszú év
vár az ész érveire.

V.
a nyelv végül meghal.
az emlékezés talaja
futóhomokká válik.
szerelmes vagyok abba,
ami épp a másik.
a most, mint támasz nélkül a vak.
honnan hova, miből mit?
ugyanott vagyok, ahova írtalak,
lelkem, a szilárd talajú semmiben.
koponyám belül szabad,
koponyám belül falak.

atlasz megbillen

csak úgy itt hagytak minket a semmiben.
azt sem tudtuk, kik voltak, miért tették.
akik hinni véltek figyelmet, jó szándékot –
hamar rájöttek, végzetesen félreértették

az ismeretlen múlt szavát. csak a szél
csapott át arcunkon, abból hallottak ki
bízató hangokat. egyesek a kezdetektől
kétségbe vonták, hogy volt itt valaki.

a legfélelmetesebb csoport azoké volt,
akik meg sem akarták érteni a jelent.
ők csak mentek előre, bízva abban,
hogy erejük majd új édenkertet terem.

a legtöbben végül mégis itt maradtunk,
az évek csak múltak véletlenül, hidegen –
s az eljövendő hős-korban egyre több lett
a derűs csendben bolyongó idegen.

IMA

arccal a jövő felé fordulva egyesülnek a szerepek és a vágyak
barátaim testvéreim az úrban közös anyaggá leszünk és boldogok

képzeletbeli térbe örölve oldódik az egyéniség oldódik a saját tudat
barátaim testvéreim az úrban hitvány a beszéd mi kétséget szül bennetek

tenyeremből hull alá a bizonytalan valóság pora legyünk azonnal egyik
legyünk azonnal jók és tiszták egyesüljön a szeretet és a zaklatottság

kedveseim ti akik nem ismeritek az istent legyetek mind áldottak
barátaim testvéreim az úrban közös anyaggá leszünk és boldogok

nektek a legjobb mind közül nektek adatott meg a felelőtlenség felnőttkora
áldjátok a tudat alatt búvó patakokat adjatok hálát felebarátaitoknak

becsüljétek a véres századot adjatok hálát a százéves áldozatoknak
vizesésben hullik alá a halvány szeretet hajnali derengésben

öleljétek meg egymást barátaim testvéreim az úrban merre vagytok
nektek a legjobb a felelőtlen felnőttkor térdepel előttetek

név nélkül tét nélkül cél nélkül omladozik minden ami szent volt
lebeg a szeretet lebeg a fájdalom a test nem élő a test nem holt

Bogdán József

Haláltánc

Két szerb pópa szorgoskodott apám
nyitott koporsója körül, a halál rutinos
ügynökei egy kiadós ebéd után, jólesik
a mozgás, jólesik a tánc, jólesik a tömjénfüst
átlátszó köpenyében a keringő.

Egy üveg olcsó vörösborral
megszentelni a szemfedetet, miután
az vörös ronggyá zsugorodik,
hát kérem ez is a szerb pravoszláv liturgia része.
Fordítsa meg az apját, mondta nekem
olyan hangsúllyal, mint mikor a katonatisztek
vigyázzt parancsolnak a holtfáradt kiskatonáknak,
hogy a lábak az ajtó felé mutassanak.

A keringő, a hangoskodás hirtelen megszűnt, amikor
észrevették papi ingembe fűzött kollárét,
az egyetlen jelet, mely tanúsította, hogy én is pap vagyok.
Megadták a tiszteletet apámnak, igaz egy
kissé megkésve, de annál nagyobb szeretettel.

Nem haragszom rájuk, apám sem a sírba leeresztő kötél
hangjának halotti hörgésére hasonlított.

Két szerb pópa szorgoskodott apám nyitott koporsója
körüli, a halál rutinos ügynökei, kiknek ez már a
harmadik temetésük volt, és szerettek volna minél
előbb túlesni ezen a hétköznapi, mondhatni
unalmas szertartáson. Vjecsna japamja, vjecsna
japamjaaa, énekeltek a kis becskereki
temetőkápolnában olyan hangerővel, hogy a
mennyezetről a koporsó fedelére hullott
mészlemezeket alig győztem lesöpörni. A koporsó
négy sarkába vörösbort lötytyintett az egyikük, és a
finom fehér anyagból készült szemfedő egy
szempillantás alatt rózsaszín ronggyá
zsugorodott. Fordítsd meg apádat, hogy a lába az ajtó
felé legyen, mondta a szertartást vezető
pópa olyan hanglejtéssel, mint amikor a katonatisztek
a kiskatonáknak vigyázzt parancsolnak. A
tömjéngőzös kis kápolnában megfordították apámat.
Mintha keringőre invitálták volna
rokonaimat, mindenki forogni kezdett, én magam is.
Ebben az ijesztő táncban hirtelen lecsúszott a
sálam, és megvillant fekete ingembe csúsztatott
kollárém, az egyetlen jel, mely elárulta, hogy
katolikus

pap vagyok. A két pópa meghökölt, láttam az
arcukról, hogy legszívesebben mindent újra
kezdenének, talán halkabban, nyugodtabban,
méltóságteljesebben, minden parancsoltás nélkül,
hiszen
egy paptársuk édesapját temetik, nem pedig egy
jelentéktelen vén cigányt.

Rózsa haikuk

Mint fagyott rózsa
Mellbimbóid udvara,
Sötétben kékül.

Sötét az öled,
Lekapcsoltad villanyod,
Elaludt rózsád.

Öled ébredő
Rózsaszirmai fehér
Hullámtengerben.

Lepedőrózsák,
Most a hátadon fekszel,
Lázad nem csitul.

A SZÉP KOR ÁRNYÉKA

Agárdi Gábor

Lehet, hogy csak én képzelődöm. A Mirabeau híd mellett még ott áll az a kis étterem. A pincér is a hellyel együtt öregedett. Régi idők és vendégek. Az elfeledett korok és tűnő emlékek találkozóhelye. Sűrűn betérek oda. Csak úgy, mintha minden a régi lenne. Aznap este is ott volt az az öreg bácsi, aki havonta eljön. Mindig az utolsó vasárnap. Kér egy tál hagymalevest és két poharat. Gyertyát gyújt, szótlánul ül, majd egyszer csak kristálypoharak csendülését hallja. Magában koccint. Itt ismerte meg a feleségét, akit már nem ő, hanem a Szajna habjai ölelnek. Az öreg mindig mosolyog, pedig a szeretett nő már vagy öt éve hogy eltávozott. Visszagondol azokra az időkre, amikor még mindketten fiatalok voltak, és azt gondolták, hogy a nap az ő mosolyuktól süt annyira ragyogón, pedig... Pedig az élet meggyötörte őket, de a Mirabeau híd lábánál mindig megnyugvára lettek. Ott, ahol először gabalyodtak egymásba. Csókukat váltották. Úgy érezték, hogy csak ők léteznek ezen a világon, és hogy a Föld értük, nekik forog. Lehet, hogy így volt. Sajnálom az öreget. Mindig illedelmesen köszön, de a múlt-ról nem sokat mesél. Megtartja az emlékeit magának. Ezeket is csupán a pincértől tudom.

Jules. Ott áll mindig az öreg asztala mögött, egy picit balra. Vagy az enyémnél, ha betérek. Azt is megérzi, ha nem a szokásosat akarom rendelni. Egyszer kihozott egy pohár dupla Martinit jéggel és citrommal. Mondta is, ő előre tudta, hogy bár azért tértem be, hogy cognacot igyak, olaszra fogom cserélni. Eltalálta. Mindig eltalálja. Hosszú pénztárcája idősebb, mint ő. Ráncait sem tudja eltakarni, de megnyugtató látni, mert olyankor mindig érzem, hogy a világban minden rendben van. Még akkor is, ha tudom, hogy nem így van.

– Jules, inni akarok! – kiáltottam neki, és már hozta is.

Az egész üveget elélem rakta, pedig... az ördög tudja, hogy mit is akartam, de jólesett, hogy megint ihatok egy kis Martinit. Amikor fizetek, megszórnja a kis tányérkán pihenő számlát pár szem tejkefemellával. Tudja, hogy így nem fáj annyira, ha éppen vastagabban fogott a cezurája.

A Mirabeau híd. Ahol megállt az idő. Onnan még látni a tovatűnt remények árnyékát. Az idő elszaladt erről a helyről. Itt hagyott engem a reményeim-mel és minden emlékemmel. A Szajnáat nézve minden eszembe jut. A folyó tartja elém a tükrét, a látvány pedig keserédes. Már én sem vagyok fiatal. Néha arra gondolok, hogy elsétálok a híd... Ki se mondom, nem éri

meg. Akarok még inni meg enni olyan hagymalevest, amelyet az öreg. Aranylót sajtos pirítóssal, ahogy a nagymama készített. Vagy ő sosem készített? Csak annyit jártam Jules kávéházába, hogy bemagyarázom magamnak. De itt sokat kanalaztam. Mindig örömmel. A falak is ismernek, ahogy én is őket. Régen mindenki köszönt, aki elhaladt erre. Én letegeztem őket, mert akkor még szerettem az embe-reket. Most valahogy nem tűnök meg szinte senkit. Igaz, csak el-sietnek, hozzám sem szólnak. Az utcazenészek még ismerik a régi dalokat, de a járókelők kö-zül nem sokan. Csak a detoná-ció, amit meg én nem akarok is-merni. Pedig azt hittem, hogy a nosztalgia a divat. Az én szívem-ben mindenképp. Párizs sem a régi. Gyönyörű és ámulatba ejt most is, de akkor szeretem igazán, amikor egyedül vagyok az utcán, és csak a csöndet hallom, nem az elégedetlen emberek zsvaját és a halk veszekedések morajlását. Bár az is lehet, hogy velem van a baj. Pedig én csak a szép kort akarom visszaidézni. Amikor még az utcára is kihal-latszott a zene a kávéházakból, és szebb volt a szép. Táncoltam a szerelmemmel a macskaköve-ken. A kandeláber fénye átölelt mindkettőnket. Közel bújtunk egymáshoz, és a fülébe súgtam ezernél is többször, hogy meny-nyire szeretem. Olyankor tény-leg megállt az idő. Igazi régimó-di történet, ami talán már sosem fog megisméltódni. Pedig még mindig szeretem. Igaz, hogy már ő nincs velem egy ideje. Olyan vagyok, mint az a bácsika, aki magában koccint. Csak én nem kérek magam elé még egy po-harat. Inkább megiszom a néhai kedvesem részét is. Így gondolok vissza rá. A Mirabeau hídról né-zem a messzeséget. Hátha felém sétál még egyszer utoljára. Mint akkor, azon az estén, amikor megismertem. Most is emlék-szem arra a pillanatra. Álmom-ban átélem újra és újra. Azután felébredek, és folyton várom. Néha látok az utcán egy hason-ló arcot. Ordítanék, de nem jön hang, csak suttogás. Amikor vé-gigsétálok a háza előtt, most is hallok nevetni. Azt mondogat-ja: *próbálg meg szeretni!*

Most is ott várom, ahol régen. A letűnt évszakok és a szép em-lékek találkozóhelyén. Ahol min-dig sütött a nap, és az őszi szellő is csak akkor kopogott, amikor átkaroltam. Örömkönyveinket pedig elmosta az eső. Itt hagyott szótlánul, és még csak nem is ér-tésített előtte. Sütött a nap, ami-kor elaludt. Amióta elment, én is öregszem, mint a bácsika. Nincs akivel fiatal maradhatnék. Most is sokat ittam, és még csak meg sem fogott. Az óra most nem is ver. Az idő itt hagy.

vers

Pejin Lea

Vetkőzés

Most nem nevetek.

Mintha tudná a humorérzék,
levegőt kell venni.
Mélyet, lehajolok,
s felkapom vele cipőm, kabátom...

Részegen vetettem őket,
elfáradtak, kimerültek, zihálnak.

Ágy mellett hever ő is.
Felöltötte tegnap legszebb ruháját,
megmosta haját,
barna fürtök argánolajban fürödtek.
Most a földön, mint szőnyeg,
issza a port felgyülemlett magányom.
Felmossa az ismerős kételyeket,
radíroz.

Most nem nevetek.

Ez komoly, súgja.
Ijedtemben kávéfőzők.
Megérte, megérint,
már megint hazaküldtem.

Don Juan

A dezodor illata, akár az elbaszott nyár:
fellelegeznék, de elhal a gégefő, csuklik a
lábam, elhallgat az ágyon a megdugott lány.

Ha a házban az éber egér meg a megkínzott pók,
az a négy lábú sem, mégis mi marad?
Egy elhasznált gumi, a Don Juané,
ő hagyta ott, mert most jó volt neki.

Az arckrémezés, mint keresztet vetés,
pillanatnyi megnyugvás csak.
De lesz majd ránc újra,
hová nem süt a nap, ott is.
Marad a takarás, fekete nikáb,
muszlimnak tetteti magát.

Megóvta egykor egy otthon, álcázott akol,
hová áshatta el a barbiházat, ahol mindig megbújít?
A döglött kutya vagy a halak mellé,
Allahba zárt Isten fölé.
Lehugyozta, majd elfedte homokkal.
Haza! – mondta, és tovább takarta.

Imígyen a külhoni, szólott a part alatt,
felkapcsol a tévé magától, para-
normális jelenség:
tüntet a kockás papír is, behálózza
a teret a magány, tüntet a félelem:
csadorból gödörbe.

Hogy meg sem érte

Nem tudom,
most menjek utánad?
Olyan elvesztegetett időnek tűnik.
Csikorgó autók között egy zebra csíkjába
bújva,
oda is menjek utánad, hogy végre
leljen ránk a gyász,
hogy meg sem érte.

Nem tudom,
most hagyjam magam?
Nincs is kedvem megmozdulni, felesleges.
Gyűrődő lepedőnek fehér gombjaiban,
ott is hagyjam magam, hogy végre
leljen ránk a nász,
hogy meg sem érte.

Nem tudom,
engedjem, hogy rábeszélj?
Az ellenkezés kimerít.
Két nyelv közé rejtett pihenőben,
ott sincs erőm
körbetáncolni a teret,
unalomtól ernyed el ölem,
arrébb lökni sem kell kételyem,
sem harcolni vadakkal,
talán csak megemésztetlen múltammal:
egy-két nővel,
egy-két férfival,
s ily értelmetlen harcokban
csak arra gondolok:
nem tudom,
talán meg sem érte...

RÉTEGENKÉNT FEJTEGETVE

Bedi Kata

Grafika, montázs, kollázs, ezek a jellegzetes eszközei Kanyó Ervinnek, aki újabban „3D-be” is „kiterjeszti” képeit: lámpákat is tervez. De most maradjunk a képeknél, hiszen érdeklődésének ez az elsődleges terete, s alkotói módszerének rétegzettsége is ezekben érhető tetten igazán.

Képei sok város egy-egy momentumából állnak össze, melyek főleg a Délvidékhez kapcsolódnak, a balkáni dekadencia érzése fejeződik ki bennük. A grafikákon a kopott házak, az embereket elrejtő utcák, terek ragadják meg a szemet és a lelket, hogy tolmácsolják a „hely szellemét”, ám sokszor hatalmába kerít az érzés: nem inkább a szellemek helyéről van-e itt inkább szó?

Valóság, képzelet, álom vékony megszgyén járunk, hiszen a képek nagyon is valóságos rétegei az ezek közötti viszonyok lehetőségeit nyitogatják. A láthatón túli láthatatlanra tesznek utalást úgy, hogy mindvégig a láthatót mutatják meg. A nagyon is konkrét motívumokból a szürrealitás felé mozdulnak el a képek, és tág értelmezési módok izgalmas nézőpontjait kínálják.

A képeken sorakozó elhagyott házak egyszerre adják vissza az ismerős, magányosan sorjázó utcák képét, és visznek lidérces álmainkba, ahol az utcán keresve se találunk egyetlen embert sem – aki segíthetne. Sehol senki. Tudható, hogy ezzel (is) az időtlenséget akarja hangsúlyozni a grafikus. Ám az időtlenség tapasztalata túl valami mást is kiérziünk ebből az „embertelenségből”: a kietlenséget, a reménytelenséget. Mintha a házak győzedelmeskedtek volna az emberek fölött; mintha már kitiltották volna őket az utcáról, mintha már nem lenne belépési joguk a maguk építette házakba. Erős a kontraszt, hiszen a házat nehéz pusztán szecessziós motívumok felületeként látni, eltávolítani az otthon képzetétől. Kanyó képein pedig egyértelmű ez a törekvés: ezek a házak már nem otthonai senkinek, vagy ha mégis, akkor oda senki másnak nincs bejárása, nem várnak vendéget. Aki bent maradt, az örökre a házával lesz azonos, melyből pusztán a homlokzata és/vagy a fedele látszik.

Mik ezek a képek tulajdonképpen? Leginkább városi tájképek/látképek, melyek a kollázs és a grafika finom összhatásából

bontakoznak ki. A magas, hallgatag, klasszicista és szecessziós jegyeket mutató házsorok csendesen hallgatnak, hagyják magukat, az általuk kínált látványt megrajzolni. Fölöttük a szűkre szabott, de érezhetően végtelen ég, mely a legtöbb képen színével erőteljes hangulati hatást kelt. De mindez a házak ábrázolásához igazodik: láthatóan az épület, az elemek kapcsolódása, a homlokzat mint kidíszített, részletgazdag felület érdekli Kanyót, aki motívumokat gyűjt.

Mintha azoknak a szentendrei festőknek a módszerét követné, akik a sokféle nemzetiségű kisváros jellegzetes motívumait firkészték és rajzolták, majd innen elrugaszkodva indultak el saját motívum-rendszerük megalkotása felé. Kanyó képei tanúsága szerint a gyűjtögetés fázisában tobzódik; a stílusjegyek, a motívumok megmutatásának igyekezete pedig szerencsés módon találkozik a grafikus tehetséggel és a különféle technikák ízléses alkalmazásával.

De egy lépést tegyünk még hátra, s egy gondolat erejéig hadd utaljak egy régebbi festészeti műfaj, a capriccio módszertanára, mellyel Kanyó szemlélete is rokonítható. Az itt és most adott látvány feldolgozásával Kanyó látképet ad, ám úgy, hogy azt emeli ki, ami számára fontos; a megmutatni kívánt részletek felől tárja elénk a város látképét, pontosabban a részleten át utal az egészre, mely által érzelmi töltést kapnak a képek.

A kollázs technikája ezen a ponton nyeri el jelentőségét. A kollázsokon a feltűnően elkülönülő képelemek alkotnak egy egészet. A technika lényege tehát, hogy megmutatja, az eredeti képek bár különböző forrásból valók, mégis van valami kapcsolat közöttük. Expresszivitás költözik így a képekbe. Az újságpapírok, a sötétebb csomagolópapír-szerű foltok árnyékként, a világosabb részek fénylő felületekként tesznek mély hangulati benyomást a szemlélőre. A vonalakkal elkülönített képmezők között egy-egy újságpapírból kitépett fecni kapcsolatot teremt, oldja vagy erősíti a feszültséget. (Például: *Sárszegi motívum*, 2016)

A feszültség pedig minden képen ott van, annak ellenére, hogy ártatlanabb témát nem is választhatott volna Kanyó a városi tájképnél, melyet többnyire két nézetből ábrázol: szemből, azaz a házak utcafrontját, vagy – mint egy magasabb ház ablakából – egy madártávlati képet adva. A technikai izgalmon túl tehát eleve a nézőpont ad a képeknek jótékony feszültséget, hiszen a házsorokkal szemben egyedül a szemlélő áll, aki próbál belépni

Magyarkanizsán nőttem fel. A zentai Gimnázium befejezése után 1995-ben az Újvidéki Művészeti Akadémia grafika szakára nyertem felvételt. 2000-ben Halil Tikveša és Milan Stanojev osztályában diplomáztam. Egy éves részképzésen vettem részt a budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetemen. Grafikusként, illusztrátorként, rajzpedagógusként, helyi idegvezetőként tevékenykedem. Több önálló és csoportos tárlaton szerepeltem itthon és külföldön. Több mint 20 könyvet szerkesztettem, valamint számos jelentős folyóiratban jelentek meg rajzaim. 2009-től tagja vagyok a Vajdasági Iparművészek Szövetségének. 2015-ben fiatal grafikus művészként Dr. Bodrogvári Ferenc Díjban részesültem. Szabadkán élek és dolgozom.

ÖNÁLLÓ KIÁLLÍTÁSAIM:

- 1996 - Újvidék - Újvidéki Színház
- 1999 - Törökkanizsa - Városi Könyvtár
- 2005 - Magyarkanizsa - Művészetek Háza
- 2010 - Szabadka - Bash Ház
- 2010 - Magyarkanizsa - Dobó Tihamér Képtár
- 2010 - Szabadka, Magyar Ház
- 2011 - Újvidék, Mali likovni salon galeria
- 2012 - Budapest (Magyarország) - Kaptár közösségi ház
- 2014 - Szabadka, Magyar Ház: Az aranykor vége
- 2016 - Szabadka - Klein house
- 2017 - Pozsony (Szlovákia) - Csemadok székház
- 2017 - Szenc (Szlovákia) - Művelődési Ház
- 2018 - Révkomárom (Szlovákia) - Limes Galéria

a képsíkba. Abba a képsíkba, mely ugyan szabadon értelmezi a teret, és próbálja időtlenné tenni a képet, ám mégsem tudja. A kép ideje a képnéző idejével egyezik meg. A képeken egyszerre megjelenő időmúlás és az időtlenség szintén hordoz egyfajta feszültséget.

Kanyó képein konkrét építészeti motívumok, városrészletek jelennek meg, amelyek még a múlt századból valók. Múltjuk van már, és egy pillanatra sem tehetnek mást, engednek az idő múlásának: mállik róluk a vakolat, hiányzik egy-egy cserép, öregszenek. De még mindig úgy tűnik, ezek a falak bevehetetlenül állnak, viselik magukon az elmúlt bő száz év lenyomatát. Itt egy kacskaringó, ott egy ciráda, vagy éppen egy puritánabb megoldás, egy klasszicista stílusú polgárház jellegzetes motívuma jelenik meg, mégis tudjuk, a következő pillanatban semmivé porlad az idővel. De mi látjuk, tehát van. Az „embertelenséggel”, vagy ha úgy tetszik: ember nélküliséggel pedig hiába nem akarja időhöz, jelenléthez kötni Kanyó a képeit, a témájával, azaz a mállás, az idő romboló erejének megmutatásával éppen hogy felhívja a figyelmet az idő múlására. Furcsa paradoxon elé állít tehát minket, melynek feloldásához a képek rétegzettsége a kulcs. Pontosabban az, hogy elmerülünk a motívumok egymásba játszásában, mely által a kulturális sokszínűség nyomaira való utalásokat is észrevesszük, s tovább menve az értékek mibenlétére is rákérdezzük. Mi, akik nézzük a képet, s ezáltal saját világmunkat, a városhoz való viszonyunkat is átértékelhetjük.

'AJDE, A MIÉNK

Nyilas Orsolya

A tegnapi este után rájöttem valamire. Mindegy, hogy jelenleg mennyire akarok innen elmenni, bármennyire is távol sodor majd az élet Vajdaságtól, a lelkem egy darabja mindig is a két nemzet között rekedt kisebbségé lesz. Most pedig írok egy kis emlékeztetőt a későbbi önmagamnak, hogy ne felejtse el, honnan is jött.

Szabadkán voltam, összeült a banda. Hazajöttek az egyetemisták, és véletlenül volt szabadidejük, amit ránk, a még itthon lévőkre szánhattak. Itthon szídjuk őket, amiért ritkán találkozhatunk velük, de ez persze mind a szeretet jele.

Fél órával előbb indultam el otthonról, mert nem volt jobb dolgom, meg amúgy is vártam már, hogy találkozhatnék velük. Mehettem volna a korábbi busszal is, de elaludtam. Mindegy most már, így jártam. Tehát, úton voltam a buszállomás felé, nem rohantam. Séta közben szívesebben hallgatom a patikám talpának koppanásait a betonon a fülemben szóló zene ütemére. Igen, általában füles lóg ki a fülemből, még ha nem is szól rajta semmi. Ez jelzi másoknak, hogy ne szóljanak hozzám. Ha viszont zenét hallgatok, néha becsúszik egy-két tánclépés is a monoton battyogásba.

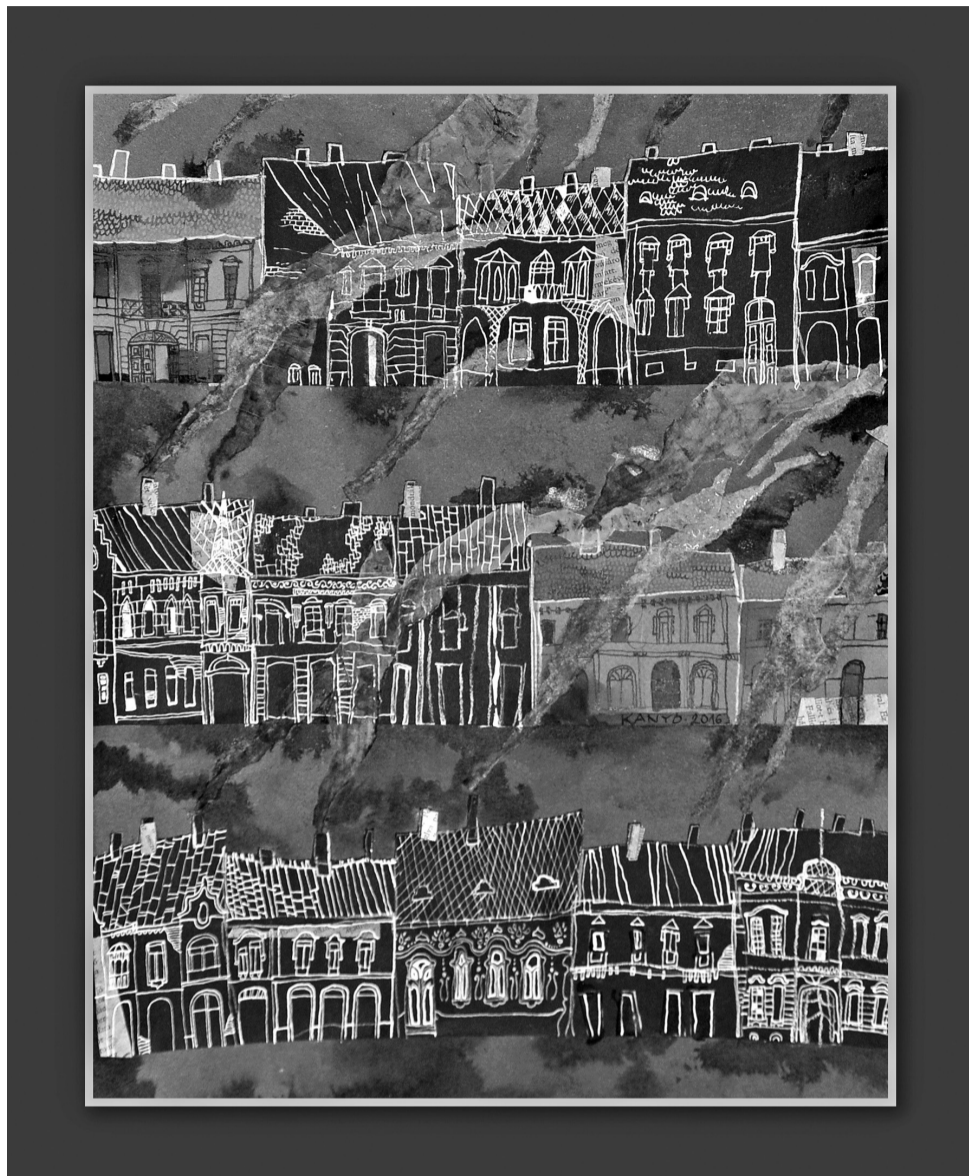
Még az állomás előtt beugrottam a sarki Sp-be borovnicás szokkért. Ez amúgy nem jellemző rám, de most megkívántam. Lekaptam a polcra egy dobozzal, nem időztem el a szmoki meg a csokik előtt, ahogy máskor szoktam. Inkább a buszhoz mentem, hogy utána találkozhatnék a haverokkal. Az eladó nem beszélt magyarul, ami már nem okozott gondot, de régebben még csak meg sem mertem szólalni szerbül. Amint kiléptem a boltból, a kapucnit a fejemre húztam, mert mintha hidegebb lett volna, mint öt perccel azelőtt. Vagy a boltban volt meleg. A buszállomásnál leültem egy padra, és újra utánanéztem a menetrendnek. Az a baj Kanizsával, hogy sose lehet pontosan tudni, mikor mennek a buszok, mindig csak saccperkábé, megnézem egy oldalon, utána reménykedem benne, hogy szretyám lesz. Miután meggyőződtem róla, hogy időben odaérek, tinédzserhez méltó módon nyomkodtam a telefonom. A busz 10 perces késéssel befutott. Tipikus. Ha időben járnának a buszok, nem is Szerbiában élnénk. Akaratom ellenére magam elé engedtem két idősebb nénikét. Hiába álltam a sor elején, úgy gondolták, hogy én úgysem sietek sehova. Mondjuk, igazuk volt, de akkor is. Addig úgysem indul a busz, amíg fel nem szállt mindenki. Anélkül, hogy hallottam volna a sofőr hangját, meg tudtam állapítani, hogy magyar. Hogy honnan? Türelmesen és segítőkészen viselkedett a nénikkel. Egy átlagos szerb sofőr már leordította volna a fejemet, hogy ez a busz nem megy Kneževáca, és miért nem mondtam el ezt a néniknek.

– Egy povratnat Szuboticára, ucse-nicskával – közöltem az utazásom célját emberünkkel. Csak addig hagytam a nyakamban lógni a fülhallgatót, ameddig muszáj volt.

– 495 lesz.

– Köszönöm – elvettem az 5 dinár visszajárót meg a jegyet, majd letettem a hátsóm a jobb oldalon az ablak mellé. Kedvenc helyem.

A busz hangszórójából szokás szerint

szerb národnyákok szóltak, így inkább visszadugtam a fülembé a fülhallgatót, maxra tekertem a hangerőt, és kerestem valami más zenét, csakazértis. Nem érdekelt, hogy nem hallja senki, kellett ez a kis lázadás a lelkemnek. Kint sötét volt, az utat már fejből tudtam, ennek ellenére mégis megszállottan bámultam ki az ablakon. A kapucnit a fejemre hagytam, hátha elrejtí a magyarságom. Nem mint ha ez a buszon sokat jelentene, de hát a szokás nagy úr. Írtam a haveroknak, hogy vegyenek nekem is egy nagytesót a boltból, mert mire én odaérek, már minden bezár.

Nagyjából egy óra volt az út Szabadkára, ekkorra már teljesen besötétedett. Elejében még kellett GPS a tájékozódáshoz, de ma már nem tévedek el. (Hála ennek a bandának, amelyik Szabadkát tekinti a törzshelyének.) A fülhallgatóm továbbra sem tettem el, és a magyar zenét sem kapcsoltam ki. Hangosan azért nem mertem engedni. Az út a központig már kapásból jött. Egy kanyar után megláttam a bandát egy pad körül csoportosulni.

– Császtok! – intettem nekik oda messziről, hogy legyen idejük előszedni a sörömet.

– Szevasz! Eyo! Csá! Hali! – üdvözöltek sorban, majd mindenkitől megkaptam a nekem kijáró ökölpacsimat, és a kör végén a kezembe nyomtak egy Lavot.

– Most komolyan? – kikaptam a kezéből a limenkát és hitetlenül meredtem a haveromra, mire ő elnevette magát.

– Ugyan már, ne akadj be! Ott a kétlityós a kezében. Csak idegesíteni akartalak – mutatott egy helyre. Elvettem onnan a sört, kibontottam úgy, hogy a kupakot egyben hagytam, majd egy na-

gyot belekortyoltam.

– És? Ezt a Lavot miért kapom? Csak mert már nem adom vissza.

– Kedvességéből – kacsintott rám az egyik, poénból. Tudta, hogy nem szeretem, ha így viselkednek velem.

– Hát kösz – egy vállrándítással le is zártam a témát.

– Képzeljétek – már kezdte is mondani a magáét az egyik –, a héten voltam a szegediekkel kocsmázni. Elkezdtem nekik mesélni valami random dolgot, mire kiröhögtek. Kérdeztem, hogy ezt most mé? Erre aszonták, hogy ha be vagyok csicscentve, előjön a tájszólásom. Há, és mégis milyen tájszólás? Kérdeztem vissza. Kao, elharapom a szavak végét, meg olyan szavakat használok, amit még nem hallottak a számból, és szerintük szerb szavak. Én meg má' nemtom.

– Ezen meg vagy lepődve? – kérdezett vissza egy másik egyetemistánk.

– Nemtom, lehet – érkezett a válasz. Vannak, akik anélkül mosolyogtatják meg a többieket, hogy ennek a tudatában lennének.

Közben elhelyezkedtünk egy pad körül, és folytattuk a sztorizgatást. Főleg az egyetemről meséltek, a szegedi életről. Irigylem őket, már én is nagyon mennék valamerre. Itt úgy érzem, kicsit meg van kötve a kezem. Habár, akkor meg hiányozna az itthoni higgadtság. De ott meg többet találkoznánk. Sok a pro-kontra érv ezzel kapcsolatban, viszont mindig lesz valahogy. Ahol mi leszünk, ott mindig lesz egy kis Vajdaság. Vigyen minket az élet bármerre, a szabadkai hétvégék megmaradnak egy életen át kitarító horgonynak.

Ha valaki a magyarokhoz megy egyetemre, szembesülhet olyan hátrányokkal is, amikre nem is gondolt, például

ritkán téved haza az itthoniakhoz, és még ritkábban ül velük össze hétvégén. Nálunk nem számít a korkülönbség, tudjuk, hogy pár év múlva már ennyi időnk sem lesz egymásra, ezért értékeljük az ilyen estéket. Elfelejtjük, hogy elváltak az útjaink, hogy a bandánk már sosem lesz ugyanaz, mint volt egykor, hogy mennyire messze vagyunk egymástól. És mégis mennyire összetart ez a kis közösség. Ezek vagyunk mi: a vajdasági fiatalok. És azok is mi vagyunk, akik el akarnak menni innen.

– Ej, emberek, nem akarunk kajálni? – kérdezte valaki.

– Ja, ajde már, burekozunk, magyaroknál nincs rendes – egy egyetemista.

– Ajde! Lipa?

– Alap.

Úgyhogy a sörökkel a kezünkben megindultunk, hogy élvezzük a Vajdaság adta burek szépségeit. Épp egy útkereszteződésen mentünk volna át, de egy rohán belgrádi rendszámú autó ezt megakadályozta, ahogy a sebességkorlátozásra fittyet hányva, illetve a két lábbon járó népeket figyelmen kívül hagyva, manőverezett el előttünk.

– Idióta! Mé' nem dobod ki a smigát? – kiabált utána a teljes szavakban beszélő emberünk.

– Nyugi, brate, túl sokat vagy te a magyaroknál. Nehéz visszaszokni az itthoni örültekhez, mi? – kérdezte egy osztálytársam, és nem tudtam eldönteni, hogy ezt a száguldozó sofőrökre mondta, vagy ránk. Szerintem az utóbbi. Sokszor érzem magam elvetemült örültnek, mikor rájövök, hogy az állandó mehetnékem ellenére is szeretek itt lenni, és valószínűleg nem csak én vagyok így ezzel. Mosolyogva néztem a többieket, ahogy tovább sétáltak az utcán. Sokáig maradhattam szótlán, mert egyszer csak egy haverom mellém lépett.

– Mondd el az okot, hogy miért nézel ki a fejedből ilyen képpel!

– Izvini, ne razumem – vigyorogtam vissza rá.

– De, márpedig razumeš, úgyhogy nyögd ki!

– Ne smetaj, inkább menjél el non-stopba sörért. Addig én bambulok tovább, és örülök annak, hogy ennek az egyenetlennek egy konstansa vagyok.

– Na jó, fura lettél. Inkább maradok a sörnél, az majd elmagyarázza a női agyműködését.

Miután beszerezte mindenkinek a Lipában, ami kellett neki, kerestünk egy nyugis helyet. Annak ellenére, hogy a szabad éjszakai ég alatt voltunk, megragadt közöttünk a pizzás, túrós és húsos burekok illata, az otthon illata. Nem beszélt senki, míg el nem fogyott a kaja, hiszen egy burek többet mond minden szónál. Főleg, ha ingyen volt, mert megnyertél egy fogadást, miszerint a pizza finomabb, mint a húsos. Érdekes, hogy ennyi elég volt aznap a boldogságomhoz. Ezt, kedves későbbi énem, ne felejtse el! Hogy ott ülve, a barátaim között azt éreztem, hogy tartozom valahová. Kénytelen vagyok klisékkel élni, mert akkor, ott én is ennyire nyálasan érzélgősnek éreztem magam. Legyen az ember szabadkai, kanizsai, zentai vagy máshonnan való, a kliséket mindenki ismeri. Ahogy a vajdasági ember a lipás burekot.

„SEMMI AZ ÍRÁS. „ SEMMI AZ ÉLET.”

Fekete J. József

Ötven év novellaterméséből válogat *A gurítónál*¹ című Bognár-kötet, ami ráébreszt, hogy valóban rokotalan prózát olvasunk, miként már korábban is sejtettük. Erről győz meg a kötet *Breviárium* című része, amelyben 1968 és 1995 között keletkezett novellák sorjájának, időrendbe szedve, és ezt a meglátást hitelesíti az 1998 és 2017² közötti írásokból, interjúkból összeállított *Voucher* című fejezet.

A régi novellák közül a legelső, *Aholttest* még megidéző prózairókonokat, Kafkát és Gobby Fehér Gyula ugyanoda visszavezethető látomásos, parabolisztikus prózáját, de ezzel vége is az összevetettségnek. A víziós történetek, amelyekben a vasút szinte állandó toposz, a hősök meg a szereplők identitása pedig rejtve marad az olvasó előtt, hamarosan érdeklenné válnak a szerző számára. Hamarosan az önéletrajziség és a már részben árnyalt figurák kiszorítják az elbeszélésből a rejtelmet, a megdöbbentő fordulatokat, de az apai szabóműhely, a külváros, a vasút továbbra is kedves színtér egy-egy történet elbeszéléséhez. Az önközpontos emlékezés kerül a fantázia helyébe, a szövegekben megjelenő „kölyök” elvileg az elbeszélő „én” megjelenítője, ám ehhez nem árt némi fönttartással viszonyulni.

Az elbeszélések visszautalnak Bognár regényeire is, amelyekben „alternatív élethelyzeteket” teremtve mozgathatóvá teszi azok fejezeteit, mozaikszerűséget teremt, amelyen belül a lehetséges

élethelyzetek nem követik a törzsszöveg időbeli folyamatosságát, hanem építőkövekként átrendezhetők, és ezáltal nem támasztanak igényt a folyamatos olvasásra, akár ugrálhatunk is az élethelyzetek között.

A kötet egyik alapkérdése, hogy ha az ember az előtte adott sorslehetőségekből mindössze egyetlen egyet képes beteljesíteni, miként élheti meg saját halálát: „Ha a mozdonyvezetőt olyan állomásra osztják be tolatószolgálatra, ahol állomásismerettel nem rendelkezik, kötelese maga mellé vonalismerettel rendelkező, figyelésre kötelezett pilótát kérni. Életed rendező pályaudvarán a saját irányvonalod rendezésekor ez az egy nem lehetsz. *Opus ignoramus*” (242) – olvasható a *Rendező pályaudvar* című, 2018-as szövegben. Ehhez a kérdést egy évvel korábban vetette fel a szerző a kötet bevezetőjében is tekinthető *Várószoba* szövegében: „Ágyamon fekvő halálra gondoltam hosszasan. Hogyan lesz, hogy fog velem megtörténni? Milyen lesz az, amit meg kell egyszer élni, amit csak élő élhet meg, még tudottan és már nem tudottan? Aminek jövő ideje, az a milyen is lesz, igazából semmikor máskor nincsen, csak most van.” (7–8)

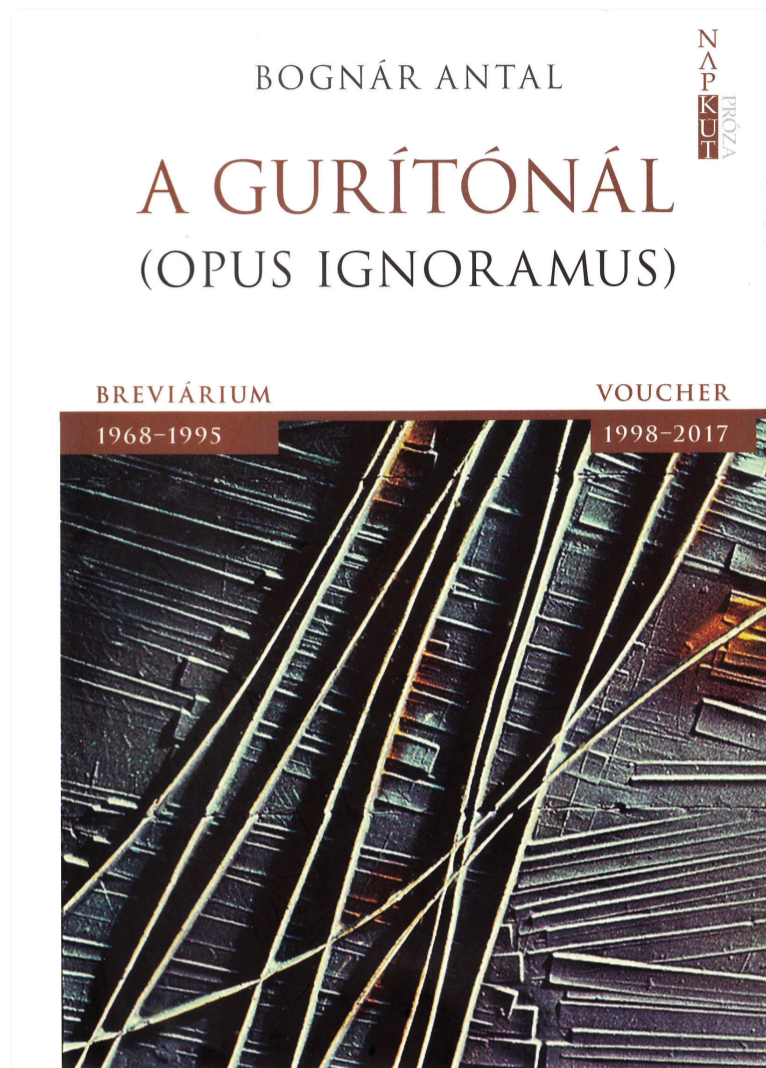
A halott lányról szóló időtlen víziótól a szerző gyermekkorának realitásán át a régmúlt, leginkább a középkor drapériáján keresztül a meg nem élt jövő fantáziás megidézéséig bárhol témát talál Bognár, bárhol, ahol az ember, annak sorsskérdései és létbizonytalansága és bizonyossága állítható középontba.

Visszont mennyire értékelhető írói gesztus ez? Óíróságának és Prózái Énjének erre a kérdésre is van válasza: „Semmi az írás. Nem

odázza el senki vesztét, nem segít életben tartani, még csak nem is int veszélyre. Nem könnyít senkin, és nem kárpótol senkit azért, mert lennie kellett. Nem váltja meg őket, csak siratja. Semmi az élet. Miért adtam tovább mégis a történetemet? Egy író tiszteletéért? Egy fantomfiguráért? Vagy hogy könnyítsek lelkenem? Csak azért, hogy működtessem a nyelvet, ezt a vastüdőt? Mellyel nem merhet versenyezni...” (183) Hát igen, a nyelv. Régtől fogva tematizálja Bognár, miként az íráság mibenlétét, de mindig csak valamilyen elbeszélő történet kapcsán, vagyis nem terhel elmélkedésekkel a szöveget. A könyvbe került írások születésének idején a vajdasági magyar irodalomban voltak, akik Bognárnál többet mozgósítottak a magyar szókészlet különböző rétegeiből, Bognár viszont nyelvi fegyelmével, választékosságával, stiláris cizelláltságával tartja a mércét pályatársai előtt.

A szerző pályakezdése után ötven évvel a kezdő érdeklődőnek könyvek sorát kellene elolvasnia Bognár írásművészetének megismerésének érdekében. Valljuk be, laikus olvasó számára ez manapság luxus. A Napkút Kiadónak köszönhetően a várható élmény zanzásítható, bár a 418 könyvoldal se semmi. Ám, ha valaki türelmetlen, bátran ugrálhat a szövegek közt, más szerzőkre utaló párhuzamokat aligha talál, ám mindvégig eredeti Bognár-prózát olvashat, és egyik írás étvágyat alapoz a következőhöz és az előzőhöz egyaránt.

„Semmilyen ítélethez nincs több mércé, mint a. Halálpontosak a házi mérőszalagjaink és a vécépapírtekerces-vágó ipari hengerek, a reklámmásodpercek, a faltól falig lézer és a génszekvenciák szikéje

Bognár Antal: *A gurítónál. (Opus Ignoramus)* Napkút Kiadó, Budapest, 2018, 418. oldal

– mégis humbug az egész! Mert nemtörődömségre szoktat a játszi biztonság, miközben a jó iránytól viszont egy szögmásodperc eltérés – amit félvállról veszünk – tévútra visz! Mindent feltártunk, és nem tudunk semmit. Lélekből csak tévelygünk. Találgatja közben doktor Kmetz Jónás, hogyan készíthetik Velencében a káposztás cvekedlit: cukrozzák-e, avagy megborsozzák? Hát Vidoniné, az oda csak honosuk jövevény? Milyet szeretett a férjeura, aki rá-

adásul magyar is volt; és milyet kaphat a vendég? Ki milyet kér?” (400) Lám, mennyire szép a világ globális sztrádájának és a legbanálisabb hétköznapi ösvényeinek egymásba fonása egyetlen elbeszélői lendületben? Technológiai totalitarizmus vs. gasztronómiai parlagiasság? Csúcstechnológia szemben a fakanállal? Dehogyan? E két dolog közé feszül a lét, miként a születés és a halál is egyben nagy mitológia és a leghétköznapibb esemény.

napló

NÉHA LASSAN, NÉHA GYORSAN

Mándity Blanka

2018. október 31.

Ma reggel is frissen keltem, pedig másodnapja, hogy csak 5 órát aludtam. Szerencsére az első két lineáris óra helyett biológiánk volt, az osztály többségének figyelme azonban másra koncentrált. Mindenki lázban égett a hamarosan bekövetkező algebradolgozat miatt. Különben én meg bioszon helyett, hogy örültem körmölnék, titkos eszközzel inkább felveszem az elhangzó információkat. Állítólag illegális szerkentyű, mert mi az már, hogy diktafonnal vételezzük fel a tanár hangját, de esküszöm, életmentő. Szokásos algebradolgozat: magas feszültségű és leg több diákban, szigorú tanártekintet és minimum két tartalékul bekészített golyóstoll. A kétórás dolgot befejeztem az első órán – és mivel nem mehett ki –, a hátra maradt időt avval töltöttem, hogy megfejtsem ezt az örök kérdést: vajon a többiek mi a csodát bogarásznak, firkálnak és rádióznak ennyi ideig. Miután már huszonötödszörre is átnéztem a dolgot, a második óra utolsó tíz

percében találtam egy előjelhibát, és kezdődött a versenyfutás az idővel. Végül elégedetten dőltem bele az ágyamba, hogy immár nagy valószínűséggel tökéletes a dolgot, habár egy-két elírás, $1+1=3$ vagy rosszul lemásolt feladat furcsa módon bármikor meg tud foganni a dogá után is.

Délután figyeltem fel rá, hogy új idézetet függesztettek fel a kollégiumi tükörre. Dióhéjban: ha mosolyogsz, akkor szebb vagy. Ennek hatására próbáltam rákenni valamiféle vigyort az arcomra, de gyorsan kiabrándultam, mivel rá kellett jönnöm, még mindig utálok az ábrázatomat a fogszabályzóval.

Utóirat: A késő délutáni órákban kiszívárgott, hogy a tanárnő igen sebesen kijavította a ma írt dolgot. Ötöst kaptam.

2018. november 2.

Éjszaka fél kettő van. Alvó kollégiumi szobatársaim mély lélegzetvételeit számolom. Ezt választottam, illetve engem választott ez az éjszakai bagoly élet-

mód, mert ilyenkor végre (a legszentebb szuszogásokat nem számítva) csendben ülhetek a halovány fény társaságában ezen az igen kényelmetlen széken, és ki-pattanhatnak a gondolatok a fejemből. Napközben ez a szoba kész átjáróház.

Kellemes ez a magány, ami igazából nem is magány, rajtam kívül mégiscsak 4 szív dolgozik a 10 méteres körzetemben. Vajon rendben van-e az, hogy az ember megöli a normális bioritmusát azért, hogy végre levegőhöz jusson ebben a zsúfolt kollégiumi életben, ahol ha lenne egy szabad pillanatod, rögvest egy csapat ember bukkan fel, mint madártelemen a dögkukacok.

2018. november 9.

Ha egy üzenetem lehetne az életnek, azt mondanám:

– Lassíts le!

Ma hallgattam, amint a hét éves öcsém az olvasást gyakorolja. Az r hangot hosszan pörgeti a nyelve alatt, a t és k hangok pedig gyakran szerepet cserélnek, és Katikából néha-néha Katinka

DECEMBEREK

(női hangra)

A férfi vezet.

Amikor túlfeszülnek a dolgok, nem születik meg a feloldásra váró igény, de növekedni kezd a tehetetlen kétségbeesés.

Nem hiába találták ki a decembert. Ebben a hónapban sűrűsödik össze mindaz, ami egész éven át gyűlt, töltötte meg hátunkra nehezedő láthatatlan puttonyunk. A nyári melegben verítékező napok, a hosszúra nyúló ős, ami értelmetlenül teszi ruhatárunk legjobb darabjait, gombával tölti meg a körömcipő orrát, lábszággal a bokacsizmát. Bámuljuk a telefonon a hónap napjait, felidézve a régi idők naptárait, amelyeknek a letéphető lapjait kísérvő, önkéntelenül felszakadó sóhaj olyan volt, mintha meg nem történtté tehetnénk napokat, hónapokat, kicsinyes zsörtölődéseket, a kánikulában lustaságunk miatt senyvedő muskátlis barnuló, pödrődő levelét, lelkifurdalásunkat, hogy okos testmozgás helyett értelmetlen rohangálással töltjük az órákat. Eredményeink nincsenek, decemberben minden, amit fontosnak éreztünk, olyan apróvá és jelentéktelenné zsugorodik.

Mi zsugorodunk apróvá és jelentéktelenné. Elférünk egy tenyerben.

Ezért a nevetés, mint lélektani szempontból furcsa és nehezen meghatározható állapot, és ezért a sírás, mint a nevetést titkon kézen fogó barát, ki így hív: maradjunk együtt, ne menjünk sehova. Nézzük együtt a fiatal lányok arcát, akik tekintetében megtörrik a fény, könnyes pillájukon szivárványszínekben ragyog a nevetés, túlcsoordul bennük a szeretet és a remény. Földi dolgok, ők még nem tudják, idővel elmúlnak. És amikor már elmúltak, akkor kell a titkon egymást kézen fogó két baráttra figyelni, hogy megkeressük, előhívjuk. *Az andalúziai kutya* bevezető snittjét alkalmazva magunkon. Borotvával a kezünkben felvágjuk a bal szemünket, hát-

ha a nyomára akadunk annak, ami régen nevetés volt és sírás, kézen fogva jártak, nevük is volt, túlcsoorduló szeretet.

A túlcsoordulás természetesen nem a szeretet mértékét, hanem annak élettani mértéktelenségét jelenti. Ezért is folyamodunk – képzeletünkben – szürreális megoldáshoz. A valóságnál valóságosabb dolgok izgatnak ilyenkor. A tudatunk mélyén rejlik. Miért a bal szemet? Talán a szív miatt, talán csak azért, mert a jobbkezesnek egyszerűbb úgy a művelet. De ha mégis a szív miatt, ami a szeretet mértéktelenségének élettani kifejezője, akkor felmerül a kérdés, ki által kaptuk és mi végre? Jutalom ez, ami önmagában hordozza büntetését?

Néhány sorral feljebb megtört a kimondhatatlanság. Újfént elárult engem, amikor „elszólta magát”. Mintha csak erről beszélve nyerne értelmet a káosz, melyben alakultunk, fiatalságunk egyre fogyó életfenntartó ereje, amelyben egyre fogyó mosolyok és könnyek között száradunk ki, mígnem, akár egy napon felejtett kesztyű, arra jövünk rá decemberben, hogy használhatatlanná váltunk.

Mi tudjuk, hogy a december beszél hozzánk. Sajnos gyakran nem értjük, mit mond, hiszen ez az időszak a kivárási időszak. És mi már nehezen tudjuk felidézni, mi az, amit kívárunk? Mi az, amire várunk? És vajon a nyári napon felejtett, összezsugorodott fél pár kesztyűnek, amivé az évekkel lettünk, van-e dolga? Már nem kell elhítenünk, hogy az ajtón túl új látvány tárul fel. Ha megtettük, nincs dolgunk. Ha nem tettük meg, talán azzal tettünk jót. Miféle küldetés volna az, amelyiknek a sikere nem más, mint a nevetés és sírás után borotvával felvágott szemben kutató, azt mégsem lelő, megkeményedett kesztyűk nevelése? Ezt azonban nem mi döntjük el. Arra várunk, arra vágyunk, más színben tűnjenek fel a dolgok és mellettük mi is. Régi decem-

berek emlékei legyünk. Vagy mégis arról van szó, hogy nekünk magunknak kell elhinnünk, hogy az ajtón túl új látvány tárul elénk? Összehúzzuk magunkat, elférünk egy tenyerben.

December hónapot, eget vizsgáló tapasztalataik alapján az idő beosztói is nagy becsben tartották, lévén, hogy utolsó. Utolsóból lesz az első. Az elsőből lesz az egyetlen. December az egyetlen hónap, amire egész évben várunk? A decemberek sora a hónapok sora, amikre egész életünkben készülünk? Rosszul, kiszikkadva, kitikkadva, akárha egy Nyárhozó Uralkodóhoz készülünk. Össze-vissza helyeken születünk a világban. Ki itt, ki ott. A Fagykirály máshol Nyárhozó Uralkodó, csak a várakozásunk, a készülődésünk ugyanaz? Tehetetlenségünk, amellyel kifogyasztjuk magunkból a mosolyt és a könnyeket, keményedünk, kérgesedünk, miközben pontosan emlékezünk arra, milyen volt, amikor még nem kellett borotvával felválni a bal szemünket, hogy lássunk. De ez nem biztos. Lehet, hogy csavarosabb ennél a dolog és mások vágják fel helyettünk – hogy ne lássunk. Attól még lehetünk királyok, vakszeműek közt a félszemű.

Így kell lennie – akárhogyan is van, ez a kitétel nem a pusztán létezés egy módját jelzi: *így van*, hanem annak előre elrendeltségét. Már nincs bennünk eltökéltség, ahol vagyunk, ott megpihenünk. Amiről mi magunk úgy hittük, nagyképűen és fiatalos bátorsággal, hogy eltökéltségünk találkozik azzal, ami előre el van rendelve: a sorsunkkal. Csak azt nem tudtuk, hogy tényleg így van. El van rendelve és mi azt fogjuk beteljesíteni, rúgkapálva vagy engedelmesen, felismerve vagy sértődötten. Pillanatnyi szakadás – ha ezt tudjuk, akkor a nevetés és sírás helyét nem kell borotvával felvágott bal szemünkben kutatnunk. Akkor ott van, csak átalakult, a kurva fizika kíméletlen törvénye szerint, hiszen semmi nem vész el, csak átalakul. December a remény hónapja lesz így. Ba-

bapopsi krémmel esünk neki a kiszáradt, megkeményedett fél pár kesztyűnek. Itatjuk a testét, jól beitatjuk a krémmel.

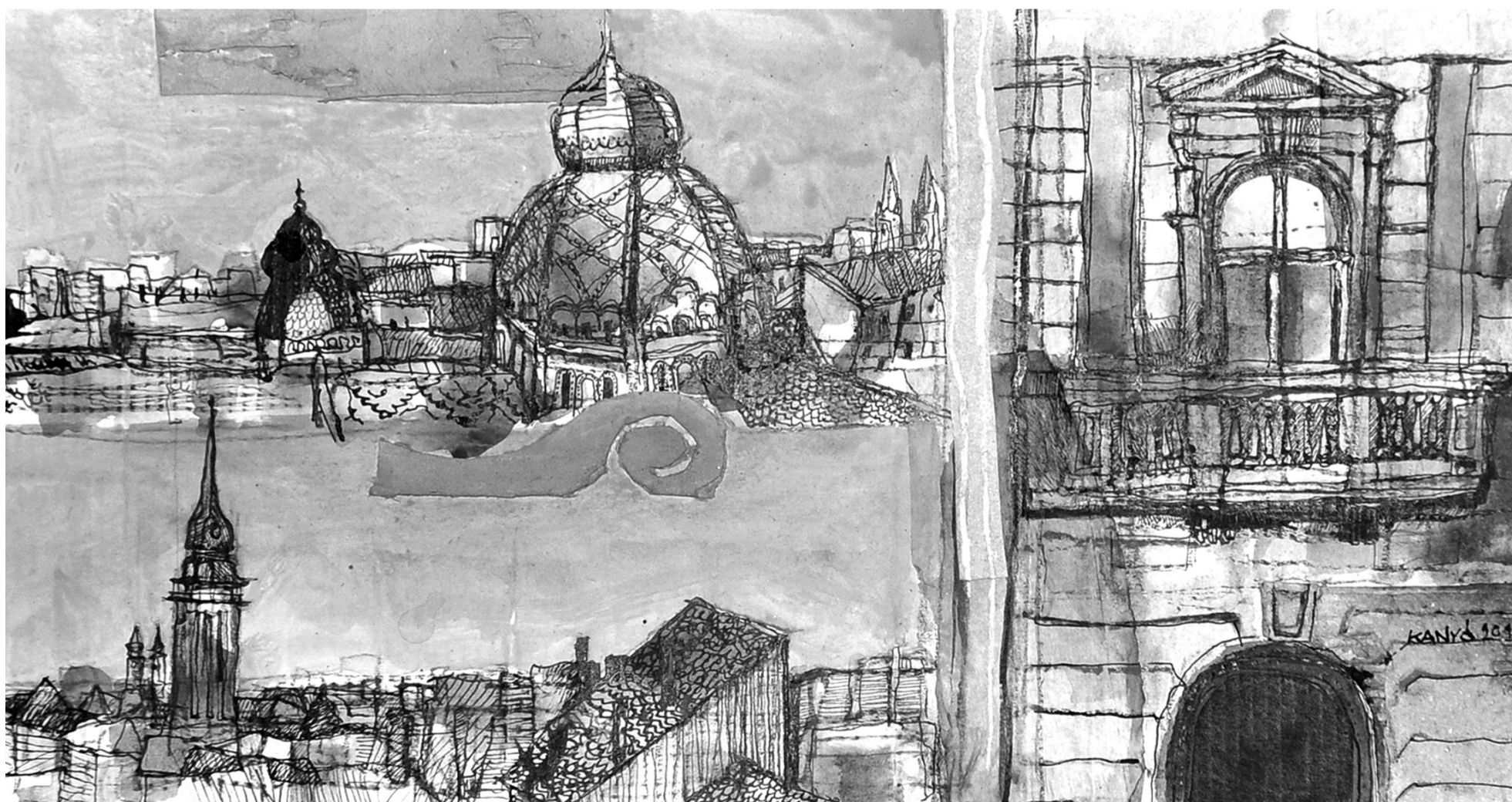
Egyetlen születésnek sincs időpontja. A születésnek pillanata van, általa rögzül minden más, ami tetteinket mulandóságunkhoz köti. Félek a folytatástól. Hiszen egyik előtt sem volt semmi és egyik után sem lesz semmi. Mégis óriási a különbség. Születésünk pillanata, szülésünk pillanata, felajánlásunk reménye, Egész életünkben csak ítéletünk, a búcsú időpontja azért lehet szép, mert akkor befo-gadtatunk.

December ideje, a bizonytalanságok sűrítvénye. Vagy éppen ellenkezőleg, az egyetlen bizonyosság. Az év hónapjai a hátunk mögött, az évek a hátunk mögött, az évtizedek a hátunk mögött, megannyi bizonytalanság, hiszen nem lehetünk biztosak abban, hogy jól csináltuk. Kutatunk, mert az ember kíváncsi lény, bal szemünk borotvával felvágjuk, nyomozunk a nevetések és könnyek után, pihegünk, babapopsi krémmel ápoljuk azt, amink még van, hátha oldódik kérgessége, és bizonyosságnak tudnánk ismét tekinteni a bizonytalanságok sűrűségéből előbukkanó valamit – nevezzük decemberi érzésnek, ami által akarva-akaratlan az életünk mégis járhatóvá válik. Beláthatóvá.

Mi pedig belátóvá.

Emberi léptékkal mérve, a december a befejezés ünnepe. A siker ünnepe. A teljesített ünnepe. De csak akkor fogjuk megtudni, hogy mihez képest teljesítettünk és jól-e, amikor az utolsó december ideje eljön. Micsoda felszabadultság és áradó öröm, megtérés és megdicsőülés, amikor már sem önnön bal szemünk felvágásával nem kutatunk, sem mások szemével nem mérjük magunk, csak ünneplőbe öltöztetjük felkészült lelkünk.

Úgy legyen.

LEHETNE ÜNNEP...

Mezei Szilárd zeneszerző szerint a létezés bármely területén segít a zene

Károsi Panni

Mezei Szilárd zeneszerző, zenész a belgrádi Zeneakadémián tanult zeneszerzést. A kilencvenes évek elejétől különböző felállású zenekarokban hegedült, brácsázott és nagybögözött, illetve komponált. Vajdaságon túl is hamar ismertté vált a neve: fellépett a Kárpát-medence különböző országaiban, és számos európai városban bemutatkozott. A kottával szemben az improvizatív zenét részesíti előnyben, elsősorban a dzsessz és a népzene érdekli. A hegedűművésszel zenéről, muzsikálásról, zenepedagógiáról beszélgettünk.

Nem zenészcsaládban nevelkedett. Hogy jutott el mégis a zenéhez?

– Az igaz, hogy a szűkebb családomban nincs zenész, de anyai nagyapám trombitás volt Székelykevény. Zenekara is volt, komponált is, úgyhogy valószínűleg van genetikai alapja is annak, hogy zenész lettem. Másrészt attól függetlenül, hogy nincsenek zenészek a családomban, muzikális közegben nőttem föl, nálunk mindig jelen volt a zene. Mindig is érdekelt a zene, mindig is központi helyen állt az életemben. Bodor Anikó népzeneutató a családközeli barátja volt, gyakran vendégeskedett nálunk. Sok népzenei felvételt kaptunk tőle, valahogy ez is beleivódott az emberbe. Amikor gyermekkoromban valaki azt mondta, hogy nem ismeri a népdalokat, azt nagyon furcsállottam, hiszen én azt hittem, hogy ezeket mindenki ismeri.

Mit jelent Önnek a zene?

– Egyrészt ez a hivatásom. Valahol ez az életem is. Objektívan nézve ez elég bonyolult: a zene egy megfoghatatlan, nem behatárolható dolog. Tisztán csak fizikailag nézve rezgést jelent. Nem tetten érhető, hogy hol hat az emberre, nem tudjuk ellenőrizni vagy kivédeni a hatását. Vanak történetek, például az Odüsszeiában a szirének énekéről, aminek nem lehet ellenállni, vagy ott vannak a katonai indulók, amiknek nagyon fontos szerepük van. Emelik a morált, összefogják a csapatot – ezt lehet pozitívan és negatívan is értelmezni. Nagyon konkrét dolgokról van szó, amit ma már nem veszünk komolyan. Szabados György sokszor említi, hogy annak idején Kínában zeneminisztérium is létezett, nagyon szigorúan vették a szabályok, a pentatónia betartását. Ma már egészen más a helyzet, de a zene hatása változatlan. Szerintem mindenkinek érdemes foglalkoznia a zenével, még akkor is, ha esetleg nem tehetséges benne, mégpedig azért, mert rengeteg pozitív dolgot tud adni az embernek. A zene ismerete, a zene szeretete, a zene művelése bármilyen színvonalon óriási előnyt ad az embernek. Olyan spektrumokat nyit meg, amelyek nagyon sokat tudnak segíteni az élet, a létezés bármely területén, a lelki élettől kezdve egészen az egészségig.

Mondhatjuk, hogy a zenével való foglalkozás átlendít nehezebb időszakainkon, vagy főleg minket egy ünnepibb állapotba?

– A zenének régen nagyon fontos, kiemelt és határozott szerepe volt, illetve még a mai napig van, lenne, csak ma már nem úgy élünk, hogy olyan szerepe lehessen, mint annak idején. Az élet minden eseményéhez, bármely pillanatához hozzátartozott egy bizonyos zene. Ez volt a népzene.

Ez mindenhol így volt. A születéstől a temetésig, a munkán és a házasságon keresztül mindennek megvolt a maga zenéje, a tánc, a mozgása, a maga szertartása. Ez ma már nincs meg. Ma a zene egyrészt zaj-szintre sülyedt. Gyakorlatilag bárhova megyünk, mindenhol szól valami, zajszennyeződésnek vagyunk kitéve egyfolytában. Másrészt a művészi zene hermetikus lett, koncerttermekben hallgatják az emberek, és nagy, sznob eseményeken hangzanak el a zenék. Talán a táncházban vagy a jazz-koncerten még valamennyire megmaradt a zene funkciója, mert ezek interaktívak, élők. Még a lakodalmakban is silány zenét játszanak, nincs már meg a zenének az a szerepe, ami régen megvolt. Ez nagy baj. Ilyen szempontból sajnos már nem ünnep a zene.

Az iskolai zeneoktatásról mit gondol?

– Az a határozott véleményem, hogy az iskolában az első négy évben csak testnevelést, képzőművészetet és zenét kellene oktatni. Ehhez képest katasztrofális a helyzet az iskolákban. Az érzelmi intelligenciát egyáltalán nem fejlesztik, a gyerekek ebben az egyik legfontosabb szegmensben teljesen éretlenek. Az is egy fontos kérdés, hogy a zenepedagógiának min kéne alapulnia. Ma teljesen az írott zenén alapul, és a zenei írásbeliség, a kotta alapján oktatják. Ha engem kérdeznék, én az improvizációt tartom fontosabbnak, mert a zene nem az, ami le van írva a papírra, hanem az, ami elhangzik. Nem az a zenész, aki le tudja játszani a kottát, hanem az, aki bármelyik pillanatban tud játszani, zenélni, zenét teremteni. Mivel ma eleve csak a kottából való játékra tanítanak, mindenféle improvizáció nélkül, nem meglepő, hogy befejezik a zeneakadémiát zenészek úgy, hogy ha nincs előttük kotta, akkor nem tudnak semmit se játszani. Legfeljebb azt, amit megtanultak fejből, de saját maguktól játszani, a saját zenéjüket játszani, improvizálni nem tudnak. Szerintem pedig ez lenne a legfontosabb, innen kéne elindulni, és csak utána eljutni a kottához. Az egy dolog, hogy a hangszeren meg kell tanulni játszani, ez tisztán technika kérdése. Utána viszont fontos, hogy az ember ki tudja magát fejezni azon a hangszeren, és ne csak egy előre megírt kottán keresztül. Én az iskolában is rengeteget improvizálnék, és ezzel párhuzamosan tanítanám a kötelező szakmai dolgokat.

Minden gyerek szeret zenélni?

– Ezt nem tudhatom, de szerintem igen. Úgy gondolom, hogy a zenét mindenki szereti, sajnos azonban nem tud vele mindenki találkozni, így nincs lehetősége megtapasztalni sem. Hogy kinek mi a „kedvenc száma” vagy a „kedvenc együttese”, az nem releváns. A zenei ne-

velést a zenéhez való viszony kialakításával kell elkezdni. Mit jelent a zene, mit nevezünk zenének, mit jelent egy hangszer megszólaltatni? Több olyan táborban vettem részt személyiségfejlesztő kurzusokon, ahol semmi más követelmény nem volt, mint hogy zenéljenek. Bármilyen hangszeren, bármin. Az volt az elképesztő, hogy az emberek megnyíltak, és igazi örömet, lenyűgöző személyes élményt jelentett nekik, hogy zenélhetnek. Nem volt frusztráció, nem volt elvárás, nem volt baj, ha valakinek nincs hallása, ritmusérzéke. Az élményt utólag átbeszéltük, és mindenki arról számolt be, hogy ez milyen nagyszerű dolgot jelentett a számára. Ezt jelenti a zene elsődleges megtapasztalása, a zenével való kapcsolat megteremtése. Tehát végső soron mindenki szereti a zenét. A zene olyan alapvető az életünkben, mint a levegő.

Többször mondta, hogy a magyar népzene a zenei anyanyelvünk.

– Pontosabban azt mondtam, hogy az én számomra az. A magyar népzene egy kivételes, magasrendű zene, és mint fenomén számomra anyanyelvvé vált, hiszen gyerekkorom óta jelen volt az életemben, később pedig tudatosan kezdtem el vele foglalkozni. Tudat alatt is mindig jelen van, amikor komponálok. Mindig valahol előbújik, mindig valahogyan megjelenik, akár formailag, akár a dallamvilágban, szellemiségében. Ez érdekes módon köszön vissza abban, hogy már egy jó pár éve foglalkozok vajdasági magyar népdalokkal is, és bár népdalokról lévén szó ezeket nem én írtam, mégis természetesen úgy kezelem őket, mintha az én szerzeményeim lennének.

A zene mit tud válaszolni a különböző társadalmi kihívásokra?

– A kilencvenes évek első felének nagyon sötét háborús időszaka sötétebb volt a '99-es bombázások időszakánál, mert ekkorra már edzettebbek voltunk, nem jelentett már akkora traumát. Amikor a horvátországi és a boszniai háború kitört és tartott, az egy sötét, depressziós időszakot jelentett nekünk, tizenéveseknek is. Akkor indult volna az életünk, nyílt volna ki a világ előttünk, de a háború miatt összezárult minden. Ez nagyon nehéz volt: szó szerint be voltunk zárva az országba, háború volt, veszélyeztetve voltunk mint hadkötelesek, infláció és pénztelenség volt, és legfőképpen szellemi, lelki káosz vett körül. Ebben az időszakban nagyon hiányzott, hogy valaki megszólaljon zenei téren, és ezzel segítsen valamilyen módon. Számunkra akkor ilyenek voltak Domonkos István dalainak felvételei, amiket régi kazettákon hallgattunk. Igazából a Domonkos-dalok segítségével éltük túl azt az időszakot. Régebben voltak olyan dalok, amik hatottak a társadalomra, a közösségre, de ma már nem igazán tudok ilyet mondani, sajnos.

Fotó: Zdenko Stricki

Dolga a zenének ezzel foglalkoznia?

– A jó értelemben vett kortárs zenének, tehát a ma születő zenének igenis dolga az, hogy reflektáljon a társadalomra, a mai történésekre. Tehát feladata ez a zenének, csak mára elveszítette a funkcióját. Nem tud adekvátan hatni. Például a zentai csatáról szóló rockoperának nagy sikere volt, pedig nem képvisel zenei értéket, hanem egy kommersziális dologról van szó. Mint művész úgy gondolom, hogy egy ilyen történelmi eseményről lehetett volna komolyabb dolgot is csinálni. Persze tudjuk, hogy ez mind politika... A kilencvenes években Szabados Györgynek volt egy nagy koncertje a Thalia Színházban, ahol előadták a Jelenés című darabját, amelyben Roscoe Mitchell amerikai szaxofonos is játszott. A közönség megtöltötte a színházat, a darab végén, nem túlzok, félórás ováció volt. Akkor éreztem, éreztük azt, hogy itt valami történik, azaz valami megtörtént. Ebben volt politika és valamiféle lázadás is. Szabados mesélte, hogy a hetvenes évek közepén is volt egy koncertjük az Erkel Színházban. Abban az időben ez kifejezetten ellenzéki zenének számított, hiszen népzenei alapokon nyugvó improvizatív zenéről volt szó. A közönség egyik fele ellene, a másik fele mellette őrgöngött, a koncert alatt és után gyakorlatilag összeverekedtek. A közönség egyik fele sorban állt az öltözők előtt, hogy gratulálhasson a zenészeknek, a másik fele pedig megdobálta a színpadot. Ilyenkor lehet érezni, hogy valami történik az emberekben. Persze ennek nincs konkrét hatása egy-egy adott dologban, de az emberekben megtörténik valami, beavatódnak valamibe, amit aztán tovább tudnak vinni. Ilyen szempontból azt gondolom, hogy van hatása a zenének: minden egyes emberben külön-külön megindít valamit, amit továbbvisznek mint élményt. Az igazi feladat egy zenész számára az lenne, hogy az ilyen élményt közösségi szintre tudja emelni.

VISSZA AZ EGYSZERŰ EMBERSÉGESSÉGHEZ

Desiré Fesztivál 2018. november 23. – december 1.

Mezei Zsófia

November végén Szabadkán a Kosztolányi Színház színpadán, a Jadran színpadon és a Kortárs Galéria termeiben idén is kezdetét vette a Desiré Central Station 2018 nemzetközi regionális színházi fesztivál, ami az őszi hónapok során igazi felüdülést jelent a közönségnek. Térségünk legnagyobb színházi rendezvénysorozata nagy értéket képvisel azon színházzszerető közönség számára, amely a kortárs művészetekre nyitottan tájékozódni kíván a környező országok legújabb színházi irányait illetően. Környékünkön talán csak a magyarkanizsai jazzfesztivál kínált ilyen igényes programokat még fénykorában. A népes szervezőcsoport érdeme, hogy a fesztivál művészi színvonal tekintetében valóban jelentős. Elhivatottságuk és munkájuk eredménye pedig az, hogy a rendezvény eseményei nem csak tartalmasan, de olajozottan is zajlottak. A hétfői fesztiválkezdést és a nyitóünnepséget nagy érdeklődés kísérte, annál is inkább mivel a régió legnevesebb színházi fesztiváljának szervezői egy teljes évtizedet tudhatnak maguk mögött. Nem kis feladat megrendezni egy olyan színházi előadássorozatot, amely valóban a környező országok legjelentősebb és leginkább formabontó előadásait, azok alkotóit hívja össze. Péntek este a fesztivál programja olyan elismert művészek munkáival indult, mint Urbán András vagy Nagy József, akik nevéhez nemcsak a régióban, de világszerte is kiváló előadások köthetők.

Nagy József Budapesten élő és alkotó mozgásművész, akinek művészetét számos nemzetközi díjjal is elismerték, a Desiré Akadémia sajtótájékoztatóján, illetve a vele készített beszélgetés során elmondta, hogy újabb munkáiban az érdeklő, mennyire lehet összezusogítani az alkotói teret, a színpadot. A nagyszínpados előadásokkal ellentétben mára inkább az olyan stúdió-előadások foglalkoztatják, amelyeknél a kisszámú közönség körbeveszi a játékteret. Alapvető, főként szülőhelyéhez kötődő motívumai, elő-

dásainak kifejezőeszközei viszont mit sem változtak. A Desiré fesztiválra meghívott darabját Iztok Kovač felkérésére készítette, aki a szlovéniai székhelyű, de nemzetközi összetételű EN-KNAP Group kortárs társulat és iskola művészeti vezetője. Kovač Nagy József első előadását, a Párizsban létrejött *Pekingi kacsát* (*Canard Pékinois, 1987*) szerette volna társulata által újra életre hívni. Nagy – mint mondta – nem látta értelmét a régi részletek újraélesztésének, így a számára legjelentősebb motívumok felhasználásával *Dark Union* címen újra megrendezte a darabot. Az előadás látványvilága és tartalma – mint Nagy József munkái mindig – a kortárs tánc tiszta líráját képviselik, amely semmihez sem fogható érzékletességgel tárja a néző elé a férfi-nő kapcsolat legbensőségesebb mozzanatait. Alapmotívuma Nagy szülővárosában, Magyarkanizsán történt tragédiához köthető, miszerint egy helyi lakodalomban a menyasszonyszöktetés során a vőlegény véletlenül úgy ütötte be araja fejét, hogy az életét vesztette. A szlovéniai társulat fiatal tagjai Nagy József munkájához méltó igénytel és alázattal, valamint ritikán látható érett és összeszokott hozzáállással bizonyították, hogy a régi sikereknek igenis létezik tartalmas újraalkotása. Mozgásuk nem csak maradéktalanul idézi a korábbi témákat, de tehetségük által új tartalmat is kap mindaz, ami évtizedekkel ezelőtt született.

A szombat esti program a brioni Ulysses Színház női előadásával indult a Jadran színpadon. Lenka Udovički rendező *Bakkhánsnők* című darabja Euripidész drámájának segítségével bontogatja korunk női szerepeinek nehézségeit és buktatóit. A külvilág okozta elvárások, frusztrációk által megpecsételt egyéniség – legyen az bármily erős vagy szabad – társadalmi korlátok közé szorítva olyan mértékben torzul, hogy a (női) szerepek érthetlenné válnak, és a tragikus végzettség felé tolnak. Euripidész tragédiájában és az Udovički által tolmácsolt női létben pedig elke-

rülhetetlen lesz a bukás, amely magával sodorja alapvető értékeinket vagy akár szeretteinket is.

Az idei fesztivál során több olyan előadással is találkozhatott a nagyjérdemű, amely jól beleillik a Kosztolányi Színház régióknban képviselt kortárs koncepciójába. A hagyományos értelemben vett prózai színház ebbe kevésbé tartozik bele. Ezért főként olyan darabokat láthatunk, amelyek közvetlenül utalnak jelenünk vagy múltunk helyzetére, párbeszédet folytatnak a közönséggel, provokálnak. Beszédmódjuk gyakran mozgalmi jellegű kikiáltásokból épül, szimbolikus, töredezett, esetenként akár cinikus. A fesztivál második napján, a Kosztolányi Színházban fellépő Božidar Mandić társulata, a *Porodica bistrih potoka* az idei rendezvénysorozat különös színefoltját képviselte. *Intimitás* című előadásuk olyannyira formabontó volt, hogy hatására a legtapasztaltabb színházkedvelők is meghökkentek. A résztvevő színészek utólagos elmondása szerint mégis ez alkalommal aratták legnagyobb sikerüket. Božidar Mandić rendezése azonban – bár koncepciójában hasonlít az előbb említettekhez – mást képvisel. Újszerűt mutatott, bizonyos tekintetben mégis meghaladta kortársait. Olyan szatírárt hozott létre, amelyben őszinteségével, szándékolt (?) naivitásával mindenestül kipellengérezte a leghaladóbb színpadi ábrázolásmódokat is. A karakter nélküli, uniformizált színészi jelenlét szembesült itt az egyszerű, emberi megnyilvánulásokkal, amelyek groteszk hatása tökéletesen lehengette a közönséget. Nem volt olyan néző, aki ne próbálta volna valamilyen módon értelmezni a látottakat, a közönség általános nyitottsága miatt mégsem volt megbotránkozató az előadás. Mandić megfogalmazása szerint csoportjának alapvető célja, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy régen eljött az ideje a közösségek visszatérésének a legalapvetőbb létformához, a természetközeli, őszinte életmódhoz, az egyszerű emberséges-

séghez. Darabjában a naiv kifejezősmód ütközik a kortárs tartalommal, ennek eredményeképpen pedig olyan forradalmi alkotás jött létre, amely a hivatásos színházra is reflektál. Ábrázolásmódja leginkább azokhoz a képzőművészeti mérföldkövekhez hasonlítható, amelyek utólag naivitásuk ellenére is korszakalkotónak bizonyultak.

A fesztivál első hétfőjének záróelőadására vasárnap este a Kosztolányi Színház színpadán került sor. A ljubljani EN-KNAP és a maribori Moment csoport két fiatal tagja, Vito Weis és Uroš Kaurin közös rendezésben mutatta be a *Hero 2.0 – The Show of All Shows* című előadását, amely már a címéből adódóan is minden előadások legjobbika kíván lenni, vagyis eszerint a színészi ego témája köré épül: „Ha nem tartod magad a legjobb színésznek, ne lépj többé színpadra!” A két fiatalember önmaga fizikai és szellemi lemeztelenítése által hivatásuk belső vívódásairól, ars poeticájukról. Előadásuk frappáns és őszinte beszédmódja a stand up stílusát ötvözi a művészi előadásmóddal. A páros bátor kísérletet tesz arra, hogy értelmezze hivatása kulcsfontosságú ismereteit, ugyanakkor kifigurázza a színészi lét- és ambíció okozta lelki torzulásokat.

A több mint egyhetes fesztivál folyamán már az első napokban kiderült, hogy a rendezvény iránti érdeklődés mit sem változott az elmúlt évtized során, amely az őszi hónapok méltán különleges programjává vált, illetve amelyet számos szakember és színházkedvelő jegyez be idejekorán a naptárába. Mivel a Desiré Fesztivál megívott előadásainak művészi színvonala garantáltan minőséges tartalmat nyújt, így a közönség az aktuális színházi, szakmai változásokba is betekintést nyerhet. Az idei előadások palettájába az aktualizáló, kifelé beszélő rendezői megoldások mellett olyan is akadt, amely immár önmagára reflektált, magának a szakmának tartott tükröt, ezzel biztosítva a további előrelépés lehetőségét.

HOL KEZDŐDIK A BARBARICUM?

Patyerek Réka

Noé (új) Macedóniája

„Akik tagadják a Sárhegység létezését, azok Sarlatánok.”

Kokan Mladenović előadása a közönség egyik kedvence lett. A humor állandó jelenléte szinte sodorta a nézőket, mindeközben olyan égető problémákat érint, mint: a hatalom ereje, a kordokumentumok megváltoztatása, a történelmi adatok sajátos felhasználása, átértelmezése, a makedón kormány kemény bírálata. Láthatunk egy kollektívát, mely önmagát nevezte ki a nemzeti identitást megtartó erőnek, az „igazság” szócsövénél önkéntes csoportosulását láthatjuk. Az előadás egy kiáltvánnyal kezdődik, egy 10 perces üvöltözés keretén belül tolják elének-

azt, hogy milyen az igazi antik-makedón identitás, ország, nemzet. Ezt követően egy professzor lép színre, aki egy hiteles pergament tár a szakaktíva elé, elmagyarázva, hogy az Ararát hegység előtt hirtelen megjelent (titokzatosan) egy (cirill) S betű, így keletkezett egy új szó, új hely a Sararat. Megjelenik Noé neve is, a bárka. Innentől kezdve veszi kezdetét a teljes örület, ugyanis mennyivel értékelhetőbb egy nép, ha bibliai időktől kezdve létezik? Ki döntheti el, hogy egy nép honnan származik? Természetes a nép maga. Ezért elhatározzák, hogy teljes transzformáción fog keresztül menni az egész ország, hiszen új identitástudatot kell kialakítani, belenevelni azt a közegbe. Ők, mint messiások aposztrofálódnak.

Láthatunk példát a média manipulációjára, a politika fertőző ideológiáira, melyekkel sokakat lehet megvezetni. Az előadás remekül mozgatja a humort, néha már túlzottan didaktikussá téve a mondanivalót, mégis emiatt működik, él az előadás.

Hogyan érhet véget egy teljes hazugságra épített birodalom? Megsemmisül. Semmivé lesz. A színészeket az előadás végén lemeztelenítik, a díszletet szétverik, széthull minden. Mi volt a hazugság? Az előadás vége felé kiderül, hogy a professzor pergamenére a fia rajzolta rá az S (cirill) betűt. Ezért, hogy elhallgattassák, megölik. Tehát a rendszer dönthet az egyén élete felett, de ha a megfertőzöttség működött egy birodalmat, nem sokáig maradhatnak életben az éltetői.

Fotó: Révész Róbert

folytatás a 16. oldalon

Jég-doktrínák

„Mindaz, ami itt történt, botrány, amennyiben megtörténhetett, és kivétel nélkül szent, amennyiben megtörtént.” (Pilinszky János)

Belépve a térbe különös érzés fogott el. Szorongtam. Különféle zenei betéteket, beszédfoszlányokat lehetett hallani az előadás előtti pár percben. Izzadt a tenyere, a várakozás kellemetlen pillanatai voltak ezek. A teret a fehér-fekete mindfényben, mind öltözékben is meghatározta. Fényjáték. Elsötétedik, világosodik. „Isten engem úgy segítjen” – hangzik el a háttérben. Közben egy kérdőívet adnak a kezembe, melyen az elfogadás és a gyűlölet közötti válaszokat várják. Kaotikus mikrokozmoszt hoznak létre. Mindenki belesüppedt a székbe. Kezdődik. Pero(vics) Zoltán által rendezett darab érzelmileg definiálhatatlan, intellektuálisan pedig egy kihívás. Emocionálisan azért megfoghatatlan az egész, mert egy nem megszokott holokauszt-diskurzust láthatunk megvalósulni, hanem a rasszizmus, a sovinizmus, a szélsőséges eszmék kiáltványát tárja a néző elé. A szörnyű tetteket elkövető személyek hangját hallhatjuk, hallhatjuk azt is, hogyan artikulálódik egy gyűlöletbeszéd, hogyan születik meg a gondolat, mely céljául tűzte ki egy népcsoport teljes megsemmisítését. A *Jég-doktrínák* többek között Victor Klemperer művéből is táplálkozik, ugyanis a második világháború után adta ki a *Lingua Tertii Imperii* című a Harmadik Birodalom nyelvvel kapcsolatos megfigyelését. Nemcsak Hitler szókincsét és stílusát vizsgálta, hanem a népnyelvet is. Goebbels propagandaminiszter volt leginkább hatással a kialakult új nyelvre, így ez könnyedén mutálódhattott, és nagyon gyorsan egy sajátos változata látott napvilágot a tömegnyelvben. A hétköznapi élet minden területén jelen volt ez a sajátos nyelvhasználat: politikai tartalmakat is kifejezhettek, de a jogrendben, a tudományban, a művészetben is megjelent, ahogyan arról Papp Kornélia írt. Az előadás viszont nem csak az akkori nyelvet mozgatja, hanem ezzel egy időben a kortárs, a radikális eszméket valló csoportok, szubkultúrák szókincsét is beleszövi. Beemel a jelenből, viszont arra nem világít rá, hogy ma is beszéljünk bármilyen szélsőséges eszméről, jelen van, ma is létezik a véleményterror, a kirekesztés. A végeredmény mégis rémisztő és hátborzongató, mindennapi kontextusba helyezi a fajgyűlöletet szajkózó megformált karaktereket, melyek pont azért váltják ki belőlünk az undort, a félelmet, mert mindezt ma is hallhatjuk, tapasztalhatjuk. Természetesen a humor valamelyest tudja ellensúlyozni ezeket a felszínes megjegyzéseket, vicceket, figurákat. Ha a néző tudja ezeket dekódolni, akkor rájön, hogy van megoldás, hogy képesek vagyunk arra, hogy felülemelkedjünk ezeken a felszínes, mocskolódó kijelentéseken. Továbbá attól válik nevetségessé bizonyos ponton az előadás, hogy az emberi tudatlanság, a hiszékenység, mint mozgatórugó működni tud, és mi, mint szemlélők felfogjuk, hogy a tudatlanság, a manipuláció ellen burkot kell vonnunk magunk köré, illetve ki kell mondanunk az ezzel kapcsolatos problémákat.

A színészek egész testükkel szenvednek. Kínok között ejtik ki a szavakat. Varga Vera színésznő, mint vöröskeresztes nővér jelenik meg a színen, kezével ölelve egy saját szavaitól fuldokló, haldokló nőt. A Vöröskereszt jelenléte megnyugtatóan

hatott az akkori haláltáborok embereire, de pusztán csak álca volt, a biztonságos enteriőr megteremtésére szolgált. Varga félelmetesen sipító hangokat ad ki, melyben benne van a szenvedés, a sírás, a könnyörgés. Krasznahorkai Ágnes alig artikulált szövegrészei viszont ellenpólusai ezeknek a sikolyoknak. Fantasztikusan van jelen a paradoxon, az ellentét. Ahogyan Horthy Miklós mellett, úgy a rasszizmus mellett is érvel Krasznahorkai, a teste teljes egészében remeg, levegő után kapkod, fél. A test és a textus áthidalhatatlan távolságának tragikuma ez. Ugyanis ezek a szentenciák gyűlölettel, gyilkolással telítettek, a test belefeszül ezeknek a kegyetlen tartalmaknak a kimondásába. Erdély Andrea színésznő kiemelkedő alakítása, a színpadi szabadsága szinte a székhez szögezi a nézőt. Hanglejtése, artikulációja, gesztusai páratlanul megtestesítik a Harmadik Birodalomhoz kapcsolható befolyásos embereket. Egyik pillanatban egy politikus orgánuma szólal meg, hirtelen váltással pedig a plázában csevegő, felszínes női réteg hangja csendül fel Erdély alakításával. Kaotikus világ ez, olyan, mintha a cirkuszban ülnénk és szemlélnénk a történéseket. A jelmezek egyedisége, különlegessége is ezt az érzést kelti bennünk, viszont a tragikum az, hogy ezek a szavak elhangoztak, és még a mai napig is akad, aki megtalálja bennük önmagát. A kortárs párhuzamok frappáns színrevitele szintén mosolyra görbíti a szánkat. Egyik jelenet a tévéből jól ismert jósló műsorok keretein belül zajlik, melyben olyan súlyos, lelkiileg gyötrő kérdéseket tesznek fel a betelefonálók, melyekre természetesen a műsort vezető jósnő nem tud válaszolni. Vagyis ha levetkőztetjük ezt a jelenetet, akkor arra jöhetünk rá, hogy a rendező magát a témát alacsonyítja le, hiszen ilyen imbecillis módon nem lehet, nem szabad közelíteni egy ilyen tartalomhoz. A jelenet többek között a felszínességben fuldokló embert is reprezentálja, aki nem talál releváns válaszokat a „mi lett volna, ha...?” kérdésre.

„Nem szabad, hogy a gyengeség a gyengék oldalára állítson” – hangzik el Krasznahorkai szájából, miközben arról beszél, hogy látta a halottakat egymáson pihenni, látta a gyerekek piciny testét a halott-domb tetején. Egy olyan személy vallomása ez, aki végignézte, látta, tudta, mi folyik, viszont a megfertőzöttség és a félelem volt az, ami miatt nem lépett, csak hagyta, hogy sodorja tovább a dögsgzag.

A mai világ szélsőségesnek mondott megnyilvánulásai, ahogyan már többször említésre került, mindig másként jelentek meg: az utolsó pár percben Egészséges Fejbőr, Fehér Vihar dalokat hallhatunk. Illetve megjelenik az előadásban a turulmadár, mint szimbólum, sok más magyar nemzeti jelképpel együtt. Első olvasatra tekinthetjük sértőnek, viszont rá kell döbbernünk, hogy pusztán arról van szó, hogy mindig szerencsétlen, ha a nemzetszeretéssel összemosódnak korcs fogalmak is, és a meglévőket (nemzet, haza) pedig felruházunk olyan durva értékítélettel, melyek nem feltétlen tükrözik annak valódiságát. Nem szabad elfelejtenünk azt, hogy honnan jöttünk, milyen kulturális hagyományokkal rendelkezünk, viszont összemosnunk sem szabad az erős nemzeti öntudattal rendelkező egyéneket a szélsőséges érzelmű személyek csoportjával.

Ebben az előadásban az elszenvédők némák. Nem szólalnak meg. Úgy, ahogyan akkor sem teheték. Művészi értéké váltak olyan témák, mint az emberek

Fotó: Molnár Edvárd

megsemmisítése, olyanok, akik haláltáborokat alapítottak, akik marhavagonba zárták az emberek, akik gyilkoltak.

Vannak, akik felteszik a kérdést: lehet-e ez művészet? A holokauszt-diskurzus nem nélkülözi az ellentmondásosságot e téren. „Nem egy értelmező számára a holokauszt maga lett az idő megtörése, botrányos jelentőségében az egyedi, a hasonlíthatatlan...” „A holokausztról szóló történeti narratívák szükségképpen partikulárisak maradnak, bizonyos mértékig mindig feltöltődnek a jelen távlatának morális, politikai és ideológiai összefüggéseivel, instrumentalizálják a kulturális memóriát, olyan emlékművé válna, amely akadályozza az emlékezést.” Továbbá azt is kifejti Sziráki, hogy talán erre való az irodalom és a művészet, mely feloldja, eltávolítja a falakat, és teret ad az értelmezésnek, az emlékek áramlásának. S nem szabad elfelejtenünk, hogy soha sem kezelhetjük ezt, az embertelenség következményét, lealacsonyított, humorizált módon.

SÓVIRÁG – avagy a létezés eufóriája

„4 négyzetméter az életem”
(Fahidi Éva)

Két test, két tempó. Két élet, mely mégis metszi egymást. Hogyan? A Szabó Réka rendezte darab nagyon komplex élményt kínál. A vizuális impulzust szinte nem lehet elfelejteni, egy 93 éves nő, akinek megjelenése, jelenléte olyan erőt és életörömet áraszt, mely a mai világban szinte elérhetetlen. Éva holokauszt túlélő. Emese táncosnő. A két életpálya a textusok útján érinti egymást, hiszen az idő erejét mozgatják, és nem félnek az emlékek

zuhatagától. Megbirkóznak vele. Együtt. Az idő képlékenységevel operálnak, mint ha nem is színházban ülnénk. A nyelvzet a hétköznapi élethez áll közel, a közlések is egyszerűek, nincs benne mesterkélttség. Néhol a túlzott spontaneitás kudarcba fulladt, és nem tudtak kellőképpen reagálni egymás közléseire a szereplők. Néhol „elfáradt” a darab, és kínos csend uralta a teret.

Ezt az előadást látni kell, át kell élni. A létezés rövid története ez. A két élet egymást feltételezi, egymás nélkül nem működhetne, nincsen fel és alárendelt viszony, nincsenek súlybéli különbségek. Ettől gyönyörű és felejthetetlen az előadás. Számomra az egyik legmeghatóbb pillanat, mikor Éva elmeséli, hogy azon a napon volt a születésnapja, amikor felszabadult, viszont ezt rajta kívül senki sem tudta és senkit sem érdekelt. A másik legmeghatározóbb momentum, Emese tánca az idős nő előtt. Cuhorka tekintete, ahogyan az idős nőt szemlélte, húsba maró, a tisztelet jeleként értelmezhető. A tánca után megszólalt Éva: „Gilikére emlékeztem”. A testvére alakja rémlett fel benne, miközben a mozdulatok láncolatát figyelte.

„70 éves koromban tudtam megbocsájtani anyámnak. Ő, Gilikével a gőzhalált választotta helyettem”. Többek között arról is mesél, hogy mikor hazaért, rádöbent, hogy a hontalanságba érkezett.

A két nő térbeli elhelyezkedése szemlélteti a generációs különbséget, a távolságot. Ezt az áthidalhatatlannak vélt messzeséget a táncnyelvén legyőzik. Együtt egzisztálnak a színpadon. Mikor az idős nő a székben ülve, dámaként mozog, Emese pedig gyönyörű, habkönnyű mozdulataival egybesimul a nő létezésével, elfelejtjük a távolságnak a létezését is.

Fotó: Révész Róbert